ÆNEÆ SYLVII
EPISCOPI SENENSIS
IN
LIBROS ANTONII
PANORMITÆ, POETÆ,
DE
DICTIS & FACTIS
ALPHONSI REGIS
MEMORABILIBUS,
COMMENTARIUS.

HELMSTADI
Impensis JO. MELCHIORIS SUSTERMANNI,
ANNO MDCC.

PRÆFATIO.

ÆNeas Episcopus Senensis Antonio Panormitæ Poëtæ clarissimo, S. P. D. Sylvester Chimensis antistes, cujus consilio in suam me curiam Fredericus imperator accersivit, dictatas à me literas cum aliqvando examinandas accepisset, remitteretq; plerumqve maculatas magis qvam emendatas, interrogatus cur aptissimo verbo remoto reddidisset ineptum: Atqvi non vidisse me, inqvit, scripta tua suspectare poteras, si nihil immutatum reperisses. Idem mihi in Alphonso tuo faciendum fuit, Antoni Oratorum & Poëtarum limatissime. Nam qvæ de rege maximo & optimo olim scripseras, ut legerem corrigeremqve jussisti. Legere potui, qvod feci: corrigere verò non potui. Nam qvid est qvod manu tua emissum correctione indigeat? Vulgò dicitur, nihil dictum esse qvod neqveat dici melius. At hoc in rebus tuis falsum Virgilianum carmen, qvam dicteria tua corrigi promptius fuerit. Legimus aliqvando Socratium Xenophontem, nescimus, qva eloqventia homo Græcus eluceat. Ignoramus enim damno nostro Græcas literas. De Latinis si qvod est judicium nostrum, neqve ille translatus se Antonio, neqve Socratem Alphonso parem facit. Nam & tu Xenophontem hunc eloqventia superas & Alphonsus sapientia Socratem antecedit. Qvid plura? Apophthegmata Plutarchi Philelphus in Latinum vertit. Dicta illic factaqve memoratu digna breviter compre-

benſa ſunt illuſtrium virorum, qvos non oriens modo, ſed Græcia ſimul & Roma protulit. Majora tamen & illuſtriora de uno Alphonſo tuus liber explicat. Felix tu igitur, cui tantus princeps ſcribendus occurrit, felix Alphonſus, qvi te ad conſecranda ejus geſta idoneum offendit. Nam neqve tibi materiam uberiorem invenire, neqve illi ſcriptorem elegantiorem obtingere facile fuerat. Verum ego ut eò redeam, unde digreſſus ſum, Sylveſtri tenebo morem, annotabo pleraqve, non tanqvam mutanda ſint, vel qvod meum judicium anteponam tuo, ſed ut me librum vidiſſe ac legiſſe intelligas, qvod tunc verum maximè judicabis, cum per ſingula capita tui operis, aliqvid me videris eſſe commentum.

In prooemium primi Libri.

Lphonſus tantò eſt Socrate major, qvanto gravior Romanus homo qvàm Græcus putatur. Et qvanto difficilius eſt reges, qvam privatos homines philoſophari.

Hunc novum Herculem ſibi auxilio eſſe & Senenſes orant, qvibus tantò juſtius fuerit opem ferre, qvantò indignius opprimuntur. Qvod ſi rex ſolitus eſt laborantibus etiam cum periculo ſubvenire, Senenſes certe non deſeret, qvos vel ſolo verbo reddere tutos & qvietos poteſt.

2. *In Anglia* qvæ qvodam Britannia dicta eſt, qvi extra matrimonium mulieribus commiſçentur deprehenſi, ſacerdotis imperio die feſto in proceſſu cleri ac populi adeſſe jubentur, & retentis fœmoralibus, nudi eccleſiam circuire, ardentem cereum manu geſtantes. Si qvem pœnæ pudet, is auro noxam redimit. Mannus qvidam Florentinus qvi ſæpe data pecunia effugiſſet, pœnam, rurſus deprehenſus, ſubire qvam dare argentum ſtatuit. Die dicta, ad eccleſiam longo pallio contectus venit, qvo in media turba virorum fœminarumqve depoſito,

deposito, omni ex parte nudus remansit. Ac indignante sacerdote, & fœmoralia ut resumeret jubente. *Minimè*, inqvit, *gentium. Nam pudenda hæc, qvæ peccaverunt, ea potissimum dare pœnas decet.*

3. Balthasar Cossa, qvi Pontificatum adeptus maximum, Joannes tertius & vicesimus dictus est, sæpenumero supra modum laudatus inqvit, *qvamvis ementita esse scio, qvæ de me præclarè dicuntur, iis tamen vocibus me oblecto.*

4. Sapiunt mea qvidem sententia, qvi accepto aliqvo beneficio vel mediocri, curiæ valedicunt. Ostendunt enim animum suum expletum esse, & periculosè se subtrahunt, qvod in curiales freqventer accidit, qvi veluti sues ubi saginati sunt, in cœnam Domini mactantur. Cæterum qvi opes adepti magnas, apud reges perseverant, non qvidem id agunt, ut gratias referant, sed vel tuto abire neqveunt, vel eis nihil satis esse præ se ferunt.

5. Si Gothis ac Longobardis tales reges fuissent, neqve mutilatum Livium, neqve aliorum detrimenta autorum deploraremus.

6. Cum Alphonsum ego ex Bajis Puteolos usqve seqverer, essetqve illi ad me sermo de literis, ait se legisse librum Augustini de civitate Dei, ex Latino sermone in Gallicam linguam translatum, in cujus procœmio scriptum esset, Regem illiteratum nihil aliud nisi asinum coronatum esse. Atqve ita sibi videri affirmavit.

7. Pari, ut mihi videtur, prudentia erga Jacobum Picinini filium Alphonsus utitur. Cui ut amico subvenit, ab eo tamen, ut hoste, cavet.

8. Harpyjas arbitror fuisse qvam plurimas. Nam curiam ego adhuc nullam hisce avibus vacuam vidi.

9. Cœptis, qvæ qvidem justa sunt, decet regem invictum adhibere animum, ac fortunam ferendo vincere. At ubi conatus iniqvus est, præstat vinci qvam vincere.

10. Hieronymum hæreticum, de qvo senior Aurispa cum rege disputat, intelligo Bohemum fuisse qvi Constantiæ crematus est, cum impiè de religione sentiret. Adde igitur si placet Hieronymi patriam, ut qvod nos scimus, posteros haud lateat.

11. Venceslaus rex Bohemiæ, Sigismundi frater, Caroli qvarti Romanorum imperatoris filius & hæres, ministri offensus verbo, è mensa consurgens, arrepto pugione amicum interfecit. Alexander

 Macedo,

Macedo, correpto telo in Clytum per mortem chariſſimi hominis, iræ ſuæ ſatisfecit, ſibi ſe non ſatisfeciſſe pœnitentia facti docuit. Melior itaqve Alphonſus utroqve qvi primo iracundiæ motui, ut homo ſuccubuit, ſed in ſecundum ut rationalis homo pervicit, ac parvulos ſuos, ut ait ille, illiſit ad petram.

12. Sigismundus Imperator convicianti Bajoario creditori colaphum incuſſit, mox pœnitentia ductus, debitum omne perſolvit. Modeſtior rex qvam imperator, ſed fortaſſe non tam huic eqviti regis modeſtia, qvàm Bajoario Cæſaris ira ſalutaris fuit.

13. Si ſine literis eſſet Alphonſus, liceret cœnanti ſibi, ut aſino coronato, qvietem expetere. At docti regis nullam vitæ partem qvietam eſſe fas eſt, niſi qvam ſibi ſomnus vendicat.

14. Qvid faciat in ſuos cives Alphonſus, cum etiam in hoſtes pius ſit.

15. Miſericordem regem unum vel hoc factum, Deo optimo & maximo proximum facit. Verum cum victoriam rex abhorreat, fœditate & crudelitate partam: exiſtimandum neqve iis eum auxilio eſſe, qvi bella per omne nephas gerunt.

16. Cum Neapoli in arce nova de pace Tuſciæ, deqve mittendo in Albaniam Picinino per hos dies ageremus, ſtudioſum T. Livii regem animadvertimus, qvem ſæpe teſtem citavit, dum cavendum eſſe diceret, ne primam belli fortunam adverſam experiremur. Nam præſagium finis ex initio concipi ſolitum autore Livio atteſtabatur.

17. Sigismundi Cæſaris proverbium fuit, Ignarum eſſe regnandi, qvi ſimulare neſciret. Vera ratio, nec vultum nec animum mendacio obtegentem regem probat.

18. Simili liberalitate uſum regem accepimus in pauperes presbyteros, qvi divinam rem primum faciunt.

19. Frederico Celejæ comiti, qvi ob amorem concubinæ uxorem interfecit, atqve deinde inter ſcorta vitam turpiſſimam agens, abhinc anno proximo vita deceſſit, ait ex amiciſſimis: *annum jam ſupra nonageſimum agis, nec minus voluptati ſervis, qvam ſi ſis adoleſcens. Age jam demum moriturum te ſcito, atq; de ſepulchro cogita.* Cui Fredericus iſtuc, inqvit, ago. Nam ſepulchrali marmori hoc epigramma inſculpendum ſtatui. *Hac mihi porta eſt ad inferos. Qvid illic reperiam neſcio. Scio qva reliqvi, abundavi bonis omnibus, ex qvibus nihil fero mecum, nec qvod*

quod bibi atq; edi, quodq; inexhausta voluptas exhausit. Tum amicus *Sardanapali epitaphium*, inqvit, *memoras, quod Aristotele teste, non hominis, sed bovis sepulchro inscribendum fuit.*

20. Ex ducibus Transalpinis unum novimus qvi singulis diebus venientibus facile præberet aditum, non qvidem juris dicendi, aut administrandæ justitiæ cupiditate, sed ut munuscula ipse tolleret, qvæ ad curiales ferebantur. Nec tres duosvé nummos, qvos vocant Bohemicales, è manu pauperis aufferre verebatur.

21. Hetruria nec agrorum amœnitate nec virtute virorum Picentiæ agro cedit. Ea nunc vastatur, non gemitu regis egemus, sed voluntate, qvam dicis cum in Surrentinos habuisse, cum pacis & belli potens sit.

22. Aut noscere per sese regem omnia optaverim, qvalis Alphonsus est. Aut adeò dementem esse, ut catena constrictus consiliariorum arbitrio regatur.

23. Fredericus imperator Viennæ & in Nova civitate Austriæ arces magnificas instauravit. At Sigismundus olim Budæ. Cæterum Alphonsus & nova qvæcunqve viderim opera & vetusta supergressus est, neqve Darii regiam Neapolitanæ arci comparandam fuisse putarim.

24. Franci qvibus rex esset sola purpura & diademate conspicuus, illi crines totonderunt, & retruso in monasterium nebulone, autoritate Zachariæ Romani Pontificis Pipinum substituerunt, qvem non vestis aurea, sed spectata inter bonos moderatio, & autoritas regio culmine dignum fecerat.

25. Adjutor asinario rex factus, nonnullos Campaniæ populos sibi conciliavit. At si Senensibus opem tulerit pacemqve laboranti Tusciæ dederit, & illius provinciæ & universarum Italiæ civitatum tutor & pater appellabitur.

26. Qvos sævitia & crudelitate territos subegeris; ut metuas semper necesse est, qvos tua tibi pietas misericordiaqve conciliaverit, perpetuo fidos invenias.

27. Hugoni Senensi, qvem nostra ætas medicorum principem appellavit, uxor fuit nomine Ladia ex familia Sozinorum. In qva freqvens virtus, forma rara, hanc Hugo qvod deformis esset Laidam bonam vocitare solebat, atqve omni patrimonio privari qvam conjuge maluis-

maluiſſet. Itaqve poteſt amari deformis, mala non poteſt. Criſpini fortaſſe nec morum ſvavitas, neqve forma fuit.

28. Armatus rex juſti belli cauſa dum contra Florentinos Venetosqve exercitum ducit, occurrentibus in agro Pelignenſi hoſtium legatis, & ſe victos profitentibus pacem dedit. At Senenſes ante ſe ſuperatos fatentur qvam rex armetur, & obvoluti pedibus ejus veniam petunt. Qvippe tanto glorioſius his, qvam illis rex ignoverit, qvanto potentiores ſunt Veneti & Florentini qvam Senenſes. Nam illis videri poteſt idcirco pax reddita, qvod cœpti regem pœniteret, tanqvam magnas & opulentas civitates vincere deſperaret. Conceſſam Senenſi populo, nemo ex clementia regia non profectam addubitabit.

29. Picinino qvoqve permoleſtum fortaſſe fuerit, Senenſibus pacem reddi, qvi mitiſſimi populi damno, ſibi & opes & gloriam qværit. Sed nec virtuti ejus ſi modeſtior fuerit, & regis imperio ſeſe commiſerit, aut locus aut honor deerit.

30. Regum primogenitis, qvi reges futuri ſunt, non ab re hujus regimen ducatus committitur. Nam cum Calabrorum ineptias experti fuerint, easqve tolerare didicerint, aliorum populorum facile mores ferent.

31. Alphonſi qværtio recte ſoluta eſt. At poteritne ille amplius qværere, ſi Deum ipſum velut naturalem ſedem appetit animus. Cur tam invitus eò tendit, qvo ire appetit, præſertim cum hoc bono in terris frui neqveamus.

32. Apud Julianum ſancti Angeli Cardinalem doctiſſimum atqve integerrimum patrem, Flavianis ſupra Danubii, cui civitati nunc Vienna eſt nomen, cum cœnarem, fuiſſetq; de Baſilienſi concilio multus ſermo, & inter cœnandum terram moveri intueremur, diſcumberetqve ſimul Joannes cognomento amicus Agrippinenſium legatus, qvi diceret ſurgendum è menſa, & in patentes campos abeundum. *Bono animo*, inqvit Julianus, *ô amici eſtote, de ſynodo Baſilienſi locuti ſumus, qvæ omnem eccleſiam tremefecit, non tamen illiſit. Ita nec nos terræ motus iſte conſternaverit.*

33. Caſpar Selick, qvi trium Cæſarum Cancellarius fuit, optare ſe dicebat, omnes Principes omnesqve reges aliqvando privatos pauperesqve fuiſſe: neqve enim ſatis miſeretur, qvi nunqvam fuit miſer.

34. Gloria certe longe major eſt ſervati qvam cæſi hoſtis, tantoqve

toqve triumphus illustrior, qvanto plures relicti sunt, de qvibus triumphetur.

35. Magnificentissimos eos fuisse ludos ex Friderico imperatore accepimus, qvi eo præsente per sacram hebdomadam editi sunt, annum post jubileum altero. Nos autem ludos, qvos Gallici personagia vocant, mirificos & nusqvam similes Lausannæ vidimus, qvæ civitas Lemano adjacet lacui.

36. Pharmacum securus Alexander accepit, paratum à Philippo medico, qvem corruptum auro Persico scripserat Antipater: uterqve medicus, ille arte, hic familia, suspitionis periculum incidit.

37. In Fridericum Cæsarem tertium cum nonnulli dicta probrosa jactassent, referentibus aulicis. *Annescitis*, inqvit Fridericus, *principes qvasi signum ad sagittam expositos esse. Turres qvidem fulgura prealtas feriunt, humilia tecta prætereunt. At nobiscum bene agitur, si verbis tantum impetimur.*

38. Hypocritarum vitam Friderico Cæsare coram accusabat Caspar Schlickius, abiturumqve sese aliqvando in loca dicebat, qvæ hisce hominum monstris vacua essent. Cui Fridericus, *ultra Sauromatas ergo*, inqvit. *& glacialem oceanum tibi eundum est. Sed cum eò veneris non omnino carebit hypocrisi locus, si modo & tu homo, non Deus es. Inter mortales enim nemo est, qvi non ex aliqva parte fictus fucatusq; sit.*

39. Sermonem habuit coram Alphonso in cœna Domini Antonius qvidam Siculus, ordinem divi Dominici professus: fine facto gloriabundus sese regi obtulit, & qvasi parum ex pulpito gannivisset, novas de sacramento altaris qvæstiunculas introduxit. Cui rex *obsecro*, inqvit, *Rabbi, vas aureum aperuit qvispiam, in qvo ante mensem eucharistiam condiderat, nihil ibi præter vermiculum reperit. Ex auro, qvod mundissimum purissimumq; fuit, & undiq; clausum, non potuit vermis nasci, neq; ex accidentibus, qvæ illic absq; subjecto aderant: Ergo ex Christi corpore productus vermis, at ex substantia Dei qvid aliud qvam Deus prodeat. Vermis igitur Deus, qvid tu ad hæc?* Obticuit monachus. Nos qvi eramus in corona, Theologicas ab rege scholas haud frustra visitatas fuisse cognovimus.

40. Novitate gaudens Italia nihil habet stabile, nullum in ea vetus regnum, facile hic ex servis reges videas. Picininum lanionis filium, qvasi regem nostra ætas venerata est, Des illi rei militaris peri-

B tiam.

tiam. At inter homines, qvi vel fugere vel capi, qvam mori malunt. Joannem de Huniad apud Hungaros, apud Albanos Scanderbechium, apud Bohemos Pogebratium, apud Theutones Albertum Marchionem Brandenburgensem, meo judicio belli duces egregios existimes, qvi cum sæpe hostes vicerint, nunqvam tamen incruentam victoriam reportarunt.

At milites Italici mercatores videntur, ut eqvos & arma dederint ut liberi evadant, nimirum mercatorum stipendia merentur. Regis tamen vera sententia est:

Malo pater tibi sit Thersites, dummodo tu sis
Æacidæ similis Vulcaniaqve arma capessas,
Qvam te Thersitæ similem producat Achilles.

At sæpius Herculem ex macellario, qvam ex Hercule prognatum Picininum reperies.

41. Henricus Goriciæ comes charus militibus & optimatibus fuit. Is duos ex uxore Hungarica nobili & prudenti fœmina filios, qvos anteqvam pueritiam exuerent, in thalamo suo apud se habuit, eosqꝫ inter dormiendum media nocte sæpius vocitare, & an sitirent interrogare solitus erat, qvibus tacentibus (nam altus somnus eos oppresserat) surgens ipse vinum ingerebat, illisqve recusantibus ac evomentibus vinum, conversus ad uxorem: Ex alio concepisti meretrix, neqve enim filii mei sunt; qvi noctem integram nil sitientes, dormiunt. Leonardus Felsechius nobilis eqves, cum in Lipsensem civitatem pervenisset, in qva Saxones liberales artes ediscunt, percunctareturqve, Sobrinus suus, qvi tum forte illic studii causa degebat, qvidnam & qvantum profecisset. Homo, qvi nosset eum & coadjutor ejus esset, optimè, inqvit, se habet amicus tuus. Nam inter mille & qvingentos qvi adsumus scholares, hic unus bibendi palmam obtinet. Neqve ingrata sese homo nunciasse putavit. Est enim mos apud Saxones dum conveniunt, hos primo loco ponere qvi plus adbiberint, eumqve ludum ad æqvales haustus compotationem vocant. Huldricus de Nova domo inter Bohemos proceres, opibus & autoritate facile princeps liberos suos, qvamprimum ablactatos novit, ad usum vini exercuit. Neqve Australia, neqve Bavarica qvæ leviora sunt, sed Cretensia, Tergestinaqve & qvæ vocant Traminica his ministrari jussit. Interrogatus

gatus à Friderico Cæsare qva ratione id ageret, *assvefacti* respondit illi, *liberi mei cum adoleverint, amareq; vina cœperint, securi adbiberint, quantum voluerint neq; vino capientur. Sapis*, inqvit Fridericus, *hoc ipsum Mitridates factitavit. At mihi filius aliqvando fuerit, nisi vinum oderit, eum ipsum oderim.* Cæterum si regum cibus gloria est, ut Alphonsus ait: ea se gloria privari non sinet, qvam consecutus est Italia pacata, bellumqve, si qvod exoriri timor est, in Turcas vertet, illisqve formidabilem sese ostenderit.

42. Viriatus non malè Hispanorum Romulus appellatus est. Alphonsum verò ejusdem gentis Julium, et, si pacem Tusciæ redderet, Italorum Augustum non ab re vocaverimus.

43. Haud mirum si lecto Curtio rex ægra valetudine levatus est. Nam dum legit apud illum Alexandri facinora, majorem sese orbis domitorem cognoscit, qvi neqve iracundia, neqve vino vincitur, qvibus Alexander ipse succubuit.

44. Detectum esse Vitruvium, qvi qvò pacto contegamur edocet, indignum regi visum est. At nec Senenses intectos à rege relinqvi decet, qvi detectos sibi hostes ostendere.

45. Dicentem sæpenumero Fridericum audivimus, *malle se febri teneri, qvàm saltationi operam dare.* At Galli ut qvam levissimè saltent, vestium, qvibus nec nates, turpe dictu visuqve, obtegunt, usum invenere. Seqvitur Hispania Gallicas ineptias. Italia verò damnat, detestatur, abhorret. Nam qvid turpius, qvam ita vestitum esse hominem, ut qvasi nudus pudenda qvæqve in propatulo habeat.

46. Dantem ferunt ad spectacula ductum, apud venditorem librorum, qvod ex ejus taberna in forum prospectus esset, consedisse, librumqve, cujus fuisset cupidus invenisse, qvem tam avidè attenteq; legerit, ut domum rediens juramento firmaverit, nihil se vidisse, aut audisse ex iis qvæ in foro dicta factavé essent. Verum de musca, qvoniam mentio incidit, referendum est Gallici principis exemplum. Convivium illi cum optimatibus suis fuit apparatum in horto æstate media, sub opaca ulmo, circum qvam provolitantium muscarum agmina in dapes ac vina provolvebantur. Convivæ, qvibus animantis fœditas stomachum moveret, mox ut musca in poculum cecidit, vinum simul atqve animal effudere. Ægrè id cernere princeps, jacturamqve vini tacitus indignari. Nam qveri palam inter magnos, qvi

aderant proceres, non eſt auſus. Sed qvos arguere verbo veritus eſt, exemplo admonuit. Puerum qvi ſe coram flabello muſcas abigebat, ventulumqve faciebat, ceſſare paululum jubet. Interea & incraterem ſuum muſca incidit, tum lætus princeps duobus digitis dextram alitis alam apprehendit, & aliqvandiu craterem ſupra excutiens, ne qvid vini ſecum deferret, in terram projecit. Exemplum convivæ omnes ſecuti. Noxium & importunum animal diis atqve hominibus infeſtum, non mirum ſi Domitianus ille Cæſar tantopere inſecutus eſt.

47. Neqve M. Tulli, neqve Vitruvii inhonoratum eſſe tumulum decuit, cum alter à morte homines tuendo, alter à pluvia ſcribendo protexit. Si modo is Vitruvius apud Formias ſepultus eſt, qvi de Architectura librum relliqvit.

48. Pium regem memoras, qvi vel ſaxis Ciceronis pepercerit, qva ille reverentia tanti viri oſſa conſectatus eſſet, utinam ejus marmora qvæ triumphalis arcus habet, parem apud poſteros pietatem inveniant. At ego illis timeo in arcis aditu collocatis, oppugnabitur aliqvando locus, neqve memoriæ magni regis, neqve artificio nobili venia dabitur, qvando affectum qvemvis excludit dominandi cupido. Mallem ſapientia regis illic ſuam memoriam conſecraſſet, ubi ſolius vetuſtatis, aut invidiæ metum ſubiiſſet.

49. Hecatonis præceptum, qvod Seneca magnopere laudat: *Si vis amari ama*, rectè rex atteſtatus erga Deum non procedere, qvem non omnes amant, qvi amantur ab eo. Utinam nec Senenſes hoc dicto decipiantur, qvi regem Alphonſum vehementer amant, atqve obſervant.

50. Amici regi non minus Senenſes ſunt, qvam Buxutus eqves fuerit, ſalvam ipſius domum Alphonſus voluit, potius qvàm triumphalem ſibi arcum apparari. Salutem igitur Senenſium anteponat Picinini triumpho.

51. Agere qvàm fari ſapientis eſt. Nunqvam niſi cum neceſſe eſt ſapiens loqvitur, neqve vana niſi ponderata menſurata vé profert. Stulto nullum eſt tempus ſermoni clauſum, facileqve verba jactitat, qvi ſine conſideratione profatur.

52. Sena vetus erit ea vetula, confido, qvàm regis gemma curabit ſed non amittet gemmam, id eſt, beneſacti gratiam. Nam regi & filio, & natis natorum & qvi naſcentur ab illis, dum ſtabunt mœnia, fidelis & obſeqvens erit.

53. Et

53. Et in Græcia & in Italia nati educatiqve barbarizant. Nam qvid magis barbarum qvam rapto vivere, & omnem æqvitatem omnemq; religionem proculcare, qvem Italicum morem esse videmus.

54. Ennius, si plerosq; nostri seculi reges contemplatus esset, credo non reges sed *regones* appellasset: Ecclesiæ qvoqve prælatos, *prælatones* vocitasset, qvi præter coronas & infulas dignitati qvod respondeat, nihil ostendunt.

55. Justi est principis non solum afficere neminem injuria, sed eos, qvi damna qvibus vis hominibus sine justa causa inferunt, si possint prohibere. Nam teste Tullio, qvi aut non obsistit, si potest, injuriæ, tam est in vitio, qvam si patriam aut parentes deserat. Eam ob causam cum possit Alphonsus prohibere Picininum, ne Senensibua oneri sit, ne bello impio pium populum afficiat, nisi id agat, justitiam neglexisse, caducariusqve non immerito videatur.

56. Coloniæ Agrippinæ pictor qvidam insignis, sed prodigus & piger & amator vini, qvamplures Christi imagines cauponibus pignori dedit, easqve hoc pacto perdere qvam vendere maluit. Interrogatus cur non potius venderet. *Ergo*, inqvit, *me Judeum esse qvam Christianum vultis.*

57. Joannes Gersius Westualus, qvi Sigismundi Cæsaris protonotarius fuit, Alberto Romanorum rege fatis functo, principes Electores apud Francfurdiam adiit, ac ne Fridericum eligerent suadere summopere conatus est, conficta in eum vitia multa disseminans: neqve contentus his, cum Romam Fridericus peteret imperiales infulas suscepturus, Nicolao qvinto Pontifici Max. Epistolas direxit, qvibus ne Fridericus coronaretur annixus est, nihil tamen horum imperatorem latuit, hominemqve cum posset corrigere atqve interimere, passus est Viennæ vivere partisqve frui bonis, qvæ illi non medio. cria fuere.

58 Apud reges nihilo magis juramentum qvam simplex verbum valet. Animo enim princeps obstringi, non alia qvavis arte potest. Sed pudet me plus hodie fidei trans montes qvam circa reperiri. Plerosq; ex nostris principibus, qvos Italia genuit, adeò parabolanos, ut ita loqvar, invenias, ut certiora sint meretricum, qvam eorum promissa.

59. Alexander, qvi ex ducibus Maroniæ erat, egregius bibulus, cum mortem obiisset apud Viennam, diemqve illi tricesimum

in templo divi Stephani, cui præfuerant Canonici, multiqve viri nobiles celebrarent: sacerdos qvi sitibundus cellam vinariam præpositæ intraverat, vidisse se inter dolia deambulantem asseruit, & ad ecclesiam reversus, cum orantes adhuc compresbyteros invenisset, *Qvid hic Alexandro inferias*, inqvit, *agitis? Ille in suo templo latus agit bibitqve, vos hic siti arescitis.*

60. Pœnituisse qvam plures adepti regni compertum est: at qvi litteras didicissent, neminem. Est enim doctrina sapientiæ similis, qvam omnis anima concupiscit, nulli onerosa: regni molestiæ multos oppressere, qvamvis Bononiensium insania cuncta regna posthabens, cupiat, cum capitis periculo vel diem regnare.

61. Apud Bohemos hoc vectigal exigi neqvit, apud qvos lupanaria & qvævis pacta publica Hussitarum lege prohibentur. Nostri minora mala tolerant, ut majora qvæqve devitent. At bene cum Neapolitanis actum est, qvibus hunc regem divina pietas dedit, qvo regnante, & ditantur & extolluntur. Memoriam si grati fuerint Alphonso æternam retribuent, qvi regnorum omnium suorum huc opes contulit.

FINIS LIBRI PRIMI.

Liber commentariorum
Æneæ Sylvii Secundus
In Prooemium.

QVi norit Alphonsum, nemo te, Antoni, dixerit adulatum. Si adulari eos tantummodo dicis, qvi mortalium facta, dictaq; supra verum extollunt. Libellus tuus qvamvis elegantissimè scriptus est, diminutè tamen magis qvàm ampliter regis laudes attingit. Nec miror: qvis enim ejus regis egregia facinora abundè retulerit, qvi annos qvadraginta omnium judicio sapientissimè regnaverit? Ego qvidem ut de tuo rege judicium meum prodam, omnes qvi modo regnant qviqve regnaturi post-

posthac fuerint, Alphonsum tanqvam speculum qvoddam virtutum contueri oportere arbitror. Si sibi gloriam, provincialibus suis qvietem parare voluerint.

1. Inter fratres qvi beatæ Mariæ Teutonicorum appellantur, ac Poloniæ reges de regni finibus magna sæpe contentione certatum est. Cæterum arbitror Sigismundo Cæsare litem extinctam, pacem factam, juratum signatumq; fœdus. Anno ab hinc tertio conspirant inter se qvinqve & qvinqvaginta Prutenorum civitates, impiaq; contra Dominos arma suscipiunt, & contra fratres universæ rebellant. Tum Casimirus Poloniæ rex portionem sui regni Prussiam esse asserens, occasione oblata bene gerendæ rei bellum fratribus indicit. Tanto divi Alphonsi, qvàm Barbari regis modestia major. Sed non minori perfidia Picininus contra Senenses usus, qvos bello qvandoqve malè afflictos, qvamvis sibi patriqve suo fuissent amicissimi, non est veritus armis lacessere.

2. Ad hæc sponsalia contrahenda nos huc ex Austria legati Cæsaris venimus, remqve absolvimus, qvamvis collegæ nostri Georgius de Populosa, & Michaël de Plena villa adversi essent, qvi dotis nomine minus promitti, qvàm par esset arbitrabantur. At Leonora Augusta, sic enim eam vocitamus, regia neptis hoc anno filium peperit, Christophorum nomine, scitum puellum & oris lineamentis Alphonso persimilem, utinam moribus.

3. Aphricanum superiorem, qvi unius virginis pudicitiæ consuluisset, non satis à Livio laudatum arbitramur, qvamvis in eo facto extollendo nihil obmisisse videatur. Alphonsus Marsilienses omnes virgines ac matronas conservavit intactas. In agro qvoqve Vulturnano cum oppidum vi expugnasset, cui Ripa Malerantiæ nomen est, pari moderatione in fœminas usus est. Qvas igitur huic regi laudes attribuemus? immortales certe, si Picininum reliqverit, apud qvem virgines ac nuptæ bello captæ contumelia afficiuntur.

4. Ratispona super Danubii ripa apud Bajoarios magna & insignis urbs est, hic sancti Emmerani vetus monasterium cum viseremus, Abbas qvi loco præerat, reconditum nobis ostendit corpus, qvod divi Dionysii Ariopagitæ esse asseveravit. Cum nos Dionysium apud Parisinos observari diceremus, Leonis Papæ literas in medium attulit, qvæ testarentur imperatorem, si recte meminimus, ex

Hen-

Henricis unum, cum regem Franciæ invisisset ac Parisiis ageret, hæc ossa furatum huc detulisse, appellatq; sanctus pontifex pium Imperatoris furtum, nos regis pium spolium dicere possumus, qvo sanctissimus Aloisius ex Massilia in Valentiam translatus est.

5. Heri aliqvot legati regem convenimus, incidit sermo de Philippo duce Burgundiæ, qvod votum vovisset contra Turcas arma sumere, laudavimus nobilissimi principis animum. Qvid nam ipse rex facturus esset ad religionem tuendam, percunctati sumus. Tum ille, *si vixero*, inqvit, *in annum proximum, classe Turcas in Græcia atqve Asia lacessam: Alphonsus ex sorore nepos rex Portugalliæ in comitatu meo erit, qvadringentis & eo amplius velis mare sulcabimus, inhostium terram qvinqvaginta millia pugnatorum exponemus. Jam tela, jam arma in promptu sunt. Tritici modios qvinqve & septuaginta millia conscripsimus. Naves onerarias triginta expedivimus, qvarum unam in portu vidistis, qvæ majorem ævo nostro non tulit pelagus, animus bonus est, adsit modo cum vita bona valetudo.* Si propositum rex tenuerit, treis orbis partes armatus inviserit, ac triumphando percurrerit, Europam, Africam, & Asiam. Idem Cæsar factitavit. At ille contra patriam, hic pro patria pugnaturus est, & pro catholica ecclesia, in qva regenerati omnes sumus.

6. Nougardia civitas est inter Rutenos amplissima, & auro atqve argento abundans. Rutenos non illos dico de qvibus Lucan. ait. Soluuntur flavi longa statione Ruteni. Nam eos intra Galliam habitasse constat. Hi Germanos ultra & Sarmatas & Lituanos non longè ab ortu Tanais sedes habent, ad qvos Romanorum ducum nemo unqvam penetravit. In medio urbis foro lapis qvadratus est, in qvo rex & qvidem stans, jus populo dicit: sed raro regia potestas in annum apud unum mansit, sæpe in unam diem duo tresve regnavere: Surgit enim ex populo, qvi clientelis se satis armatum existimat, Regemqve deturbans lapide, locum ejus invadit, atqve evestigio rex salutatur. Haud absimilem & ipse casum subiit, si qvis se fortior adventarit regni cupidus. Mira diversitas regionum, Septentrio suos inhonestat reges, Meridies non alienos tantum, sed etiam hostes honorat.

7. Fridericus imperator extra cœnam nunqvam utitur vino. In cœna lectissimum bibit, & id aqva perdomitum. Leonoræ Augustæ qvæ paterna in domo nunqvam vinum gustasset, suadebant medici

in

in Germania regione frigida, si mater fieri vellet, vinum biberet. Qvod cum accepisset Fridericus, me vocato, *abi*, inqvit, *atqve Imperatrici dicito, sterilem me conjugem qvam vinosam malle. Proinde me si amat, vinum oderit:* ad id nuntium Leonora, *etsi viri jussioni tam libenter pareo qvam vivo, si tamen vini usum mandaverit Imperator, mori optaverim, qvam parere.*

8. Teutoniæ regibus, qvi ad imperium eliguntur, apud Belgas in Aqvensi civitate mos est coronari atqve inungi. Huc dum Fridericus jam electus properat, Albertus frater ejus junctis cum Comitibus Ciliæ viribus Carnos invadit. Labacum insigne ac munitissimum oppidum obsidione cingit, Crainburgenses infestat, Tergestinis, se nisi dedant, exitium minatur, apud Carenthanos, apud Stirienses novas turbas excitat. Seniores, qvi apud Ernestum patrem in primis accepti, ac fideles fuerant, Friderico svadent, patrimonii qvàm imperii curam majorem gerat. Imperium rem communem, alio tempore curari posse, patrimonium rem propriam, & ad hæredes transituram, nisi nunc tueatur, frustra in posterum optari qværiqve. Contra Fridericus imperii communia negocia per sese: hæreditaria & privata, per procuratores curanda statuit. Cœptumqve iter proseqvens belli duces elegit, qvi se absente patriæ consulant: coronatus dum revertitur, fratrem cum Comitibus profligatum reperit: ad se vocatum, temerati fraterni hospicii & amoris arguens, rursus in gratiam recipit, & qvasi nihil peccasset, in partem regni restituit.

9. Mulierem, qvæ in dies qvadraginta totidemq; noctes nihil omnino ederet se vidisse Patavii Magnus Albertus scriptum reliqvit. Neqve id contra naturam esse in fœmina ægrotante & frigida. Verum sub Nicolao qvinto pontifice maximo ex ultimis Galliarum finibus presbyter Romam venit, qvi se in qvadriennio nullo usum cibo assereret, nisi cum aliqvando ab episcopis invitatus paululum qvod degustasset, inediæqve suæ in multos dies, si qvis optasset, periculum faciebat. Hic dum Senis esset, Leonardo nostro Imolensi Romanam se curiam petiturum ait, scandalumqve ibi passurum non periturum. Cum venit Romam, dies illic multos fuit, admirationem sui turbis fecit, qvasi sanctus & Deo charus. Postremò captus virgisq; cæsus, in exilium est actus. Suspectum est enim qvicqvid prodigiosum.

10. Comites de Wirtenbergo apud Germanos in Svevia late dominantur, qvamvis principatus honore & appellatione careant, potentia tamen multos principes antecedunt. Ac insolentes & improbi habentur, qvi neqve Romanam sedem verentur neqve obseqvuntur imperio. Nobilis qvispiam, qvi hos diu sectatus fuisset, ab eis tandem recedens ad curiam Cæsaris profugit. Henricus tum septimus imperabat, avus Caroli qvarti, qvi Sigismundi pater fuit. Nobilis in conspectu Cæsaris qvotidie accusare comites, nunc rebelles, nunc raptores appellare, hostes imperii, contemptores ecclesiæ. Cui Henricus, *tace*, inqvit, *veterator neqve laudanti tibi, qvos scimus pessimos, neqve vituperanti, qvos tu olim seqvebaris, fidem habemus.*

11. Ludovici Pontani & Nicolai Siculi bella legatio & digna tanto principe, nisi discordes animæ & invidia laborantes, neqve Regi neqve Concilio utiles extitissent: fuimus & nos Basileæ, notumq; nobis est, non minus occupatam fuisse Synodum ad reconciliandos inter sese regis *legatos*, qvam ut Bohemos ad ecclesiæ catholicæ consensum reduceret.

12. Antonius S. Marci Cardinalis Eugenii qvarti summi præsulis nepos, incredibile est qvam multa numismata veterum conqvisierit imperatorum ac principum, amator & hic vetustatis est. Nobis Alphonsus cum essemus apud se Puteolis, ait inventum à se Neronis aureum nummum, qvo pessimus imperator eam sibi laudem usurpavit, qva divus Augustus in cœlum tollitur. Clausit templum, qvod veteres Jano dicaverunt, damnabatqve sapientissimus rex stultum principem, qvi sibi falsam gloriam vendicaret. Non est igitur, Antoni, cur vel tu, vel ego, tanti regis gratiam conseqvi mentientes speremus.

13. Bartholomæum Facium, qvi gesta regis scribit, non miror imitatum esse in genere dicendi C. Cæsarem, qvando ejus commentaria regi tantopere placent. Verum Lituaniæ ducem Svitrigalum nunqvam à domo pedem movisse ajunt, qvin dispensatorem percontaretur, an librum qvem sibi de arte Popinaria accuratissime componi curaverat, secum afferret, qvasi Apitius exqvisitarum cultor epularum. Cœna apud eum non minus sex horarum fuit, nec fercula minus qvàm triginta & centum illata sunt dum ligurit. Itaqve occidentales reges (legunt) Septentrionales edunt.

14. Qvod

14. Qvod jubet alternatim Plato, Alphonsus copulatim implet, qvi & literatus est & homines amat literatos. At rara in terris avis. Nam seculo nostro omnes fermè reges Nursini videntur, qvi *lectoratos* (sic enim literatos vocant) è consilio procul arcent.

15. Wenceslaum Bohemiæ regem inter purpuratos suos crebro sermone usurpare solitum ferunt, *Ego si me diripiendis urbibus Italiæ fors præsentem dederit, ceterarum rerum prædam militibus impartiar, vini tantum apud me spolia reservabo. Si qvis autem in cellam vinariam injussu meo fuerit ingressus, gladio ferietur.* Hunc principes Electores velut inertem atqve secordem imperio dejecerunt, Ruperto Bajoario in locum ejus suffecto, ad qvem Civitates Teutoniæ omnes defecere demptis Norinbergensibus, qvi Wenceslao jurassent. Hi, cùm hinc jurisjurandi religionem vererentur, inde vim Bajoarii timerent, legatos ad Wenceslaum mittunt, qvi se juramento solvi petunt, ac si necesse sit auri viginti millia nummum in eam rem offerunt. Rex auditis legatis liberos Norinbergenses dicit, si currus qvatuor tradant onustos vino, qvod Baccharacense vocant, hoc est inter Rhenensia vina, ut putant, optimum.

16. Ab eo principe, qvi muscam è cratere, ut ante relatum est, proripuit, petiit qvispiam filiæ qvam haberet unicam, aureos viginti, qvibus eam nuptui traderet. Sibi enim non esse, unde corradere dotem posset. Id ubi negatum est, ad vicinum regem commendatitias litteras impetravit, qvas vir bonus & nobis amicus dictavit signandasqve principi tradidit. Cui princeps, unde papyrum sumpsisti? Ex tuo, inqvit, armario. Tum princeps, *siccine me*, ait, *expilatis omnibus? Si sic bona nostra prodigemus, ad mendicitatem brevi redigemur. Malè hanc diem expendimus.*

17. Pudeat Italiæ *sacerdotes*, qvos ne semel qvidem novam legem constat legisse, apud Thaboritas vix mulierculam invenias, qvæ de novo testamento & veteri respondere nesciat.

18. Si unius triremis liberandæ causa, in qva ducenti, vel paulo plures perire homines poterant, ingenti periculo sese rex subjecit, qvid faciat pro beati Petri navigio? cum qvo nisi procellam Turcorum evaserit, Christianam perire societatem oportet.

19. Vitoldus dux Lithuaniæ læsæ majestatis reos ursorum pelle consutos, ursis, qvos domi nutrierat, laniandos objiciebat. Cujus

C 2 seve-

ſeveritatem ne dicam crudelitatem, adeò provinciales extimuerunt, ut cum dixiſſet aliqvando duobus pluribus ve, *Ite otius ac laqveo vos appendite*, nemo imperium recuſaverit, auditusq; nonnunqvam ſit qvi currens hortatus alios, eamus qvàm properanter, dixerit, ne bilem domini commoveamus.

20. Fridericus Imp. III. victis bello & vi captis Gunzienſibus LXXX homines qvi rerum novarum ac rebellionis autores fuerant, in patibulum ſuſtulit, reliqvæ multitudini vitam libertatemqve ac fortunas conceſſit.

21. Seqvebamur Alphonſum ex hoſpitali beatæ Mariæ in arcem regiam, tum forte vir grandævus vultu habituq; venerabilis, regem ſalutat. Rex autem ad nos converſus, *Sic*, inqvit, *cum obſiderem hanc urbem ad me venit in caſtra, utqve bono animo eſſem juſſit. Nam circa Calendas Junias qva tunc inſtarent, oppido potiturus eſſem, at non diu poſt futurum eſſe anceps prælium ait, in qvo dux exercitus caperetur, meqve commovit, ne illi pugnæ intereſſem.* Prima vaticinii ſermonis pars impleta eſt, qvarto nonas Junias Neapolim in poteſtatem redegi. Copiæ noſtræ atqve Antonii Caudolæ in agrum Capuanum convenerunt, dubitatum eſt inter noſtros an prælium committi oporteret, qvod vitæ noſtræ timerent, qvod cum ad me relatum eſt. *Ergo ea res vobis timorem*, inqvam, *incutit, qva præſtare animum atqve audaciam debet. Induiqve me mox galeam*, & ſigno pugnæ dato in hoſtem me converti, fregi acies, vici, profligavi, Antonium captivum abduxi. Nec me vaticinium, nec trepidum conſilium amicorum terruit.

22. Nandi ſolum peritia C. Cæſar Alphonſo ſuperior fuit, qvi apud Alexandriam navicula pene ſubmerſa, nando ad claſſem evaſit. Batavos hanc artem adeò calluiſſe conſtat, ut Rhenum, qvi apud eos latiſſimus eſt fluvius, armati tranarent, illorum hodie locum Trajectenſes tenent, viri bellaces & nandi peritiores qvàm cæteri Rheni accolæ.

23. Servatæ apud Vicarum mulieres, regis animum ab his alienum oſtendunt, qvæ Picinini patravit exercitus, violatis apud Orbitellum nuptis ac virginibus.

24. Præliis, qvæ inter Chriſtianos acta ſunt, corpus objicere non negavit Alphonſus. Non eſt igitur cur dubitemus contra Turcas eum arma ſumpturum, & in tam glorioſam expeditionem iturum.

25. Al-

25. Albertus Marchio Brandenburgensis (qvem Teutonicum Achillem non ab re vocitant) cum accepisset Nürenbergenses octingentos eqvites, ac sex millia peditum in agrum ejus prædatum misisse, apud fluvium qvem illi transmissuri erant, eqvitibus atqve peditibus uno duntaxat loco vadabilem, sagittarios inter arbusta ducentos collocat, qvi eqvitatu prætermisso pedites vado arceant. Ipse cum sexcentis eqvitibus mox proximo in nemore latitat, missisqve hostium eqvitibus, mox sese ostendit. Steterunt utrinqve acies medio trecentorum ferme passuum intervallo non sine trepidatione. Tum Marchio cum duobus comitibus apprehensa lancea in hostem advolat. Occurrunt totidem sibi ex hostibus viri fortes. Marchio eqvidem eum, qvi sibi obvius fit medium transfodit, sternitq́; : at comitibus suis, ab iis, cum qvibus congressi fuerant prostratis, ipse in hostium turmam solus erumpit, modo istum modò illum conficit, stragemq́; non parvam efficit, donec ad signa pervadat. Illic centum in eum gladii nudantur, & cum punctim eum ferire circumventum neqveant, ignari qvisnam tanta auderet, cæsim rem agunt. Ille amplexatus utroqve brachio vexillum, *nusqvam honestius qvàm hic moriar*, inqvit. Dum solus hæc agitat, reliqvus exercitus suppetias occurrit, & versis in fugam hostibus semianimem ducem apud vexillum comperit confractum qvassatumqve: hostes aut cæsi aut capti, fuga admodum paucos eripuit. Pedites apud fluvium impediti, nulli interim usui fuerunt. Hæc nobis & Albertus ipse cum simul è Nova civitate Austriæ Viennam pergeremus, & alii qvamplures viri graves retulerunt. Dignus Albertus, qvi prope Alphonsum nomen habeat.

26. Presbyterum ajunt montis Calvi, qvi Viennæ imminet, cum ad meridiem usqve bibisset, dormire usqve ad occasum solis consvesse, experrectum verò ad ecclesiam ire, ornare altaria, sacerdotalia vestimenta sumere, campanaqve plebem citare, ut qvi Missam celebrare instituisset. Interrogatus cur tam sero rem divinam ageret, versum ad occidentem, qvem putabat orientem esse, percontantibus respondisse fertur, *Imo vero subdubito, an tam mane celebrare liceat ante exortum solem. Nam qvamvis aurora rutilet, non tamen diem dicere possumus, nisi solis orbis super nostrum horizontem eluceat.*

27. Ludovicus Bajoariæ dux, qvem Basileæ Nurenbergæqve vidimus, struma ingenti gibboqve deformem, at facundum & auda-

cem, adversus Ludovicum patrem impia arma movit. Nec veritus est venerandum & grandævum senem dura & miserabili obsidione vexare. Sed correptus vehementissima febre, ante diem suum obiit, qvàm patrem possit in vincula conjicere. Neqve enim adversus paterna jura impune cedit, neqve longævi sunt super terram, qvi parentes inhonorant. Infamis ætas nostra, qvæ non Ludovicum hunc tantum, sed alterum Ludovicum Franciæ Delphinum & Alphonsum Castellæ primogenitum in patres armatos vidit.

28. Udalricus Ciliæ comes hoc anno cum Joannem Huniadem regni Hungariæ Gubernatorem alloqvi cuperet, neqve ille recusaret, si apud se in castra convenirent. *Non ego*, inqvit, *princeps ex principe, altaqve familia natus ad te veniam novum hominem, & nostra demum ætate nobilitatum.* Cui Joannes: *Non* inqvit, *tuis majoribus, sed tibi me comparo, qvanqvam neqve illis cedam, qvi pugnando pro Christiana religione nobilitatus, majus lumen posteritati meæ comparavi, qvam illi, qvi ad te detulerunt.* Atqve ut in te Ciliensis comitatus turpiter extinguitur, ita in me gloriose Bistricensis exoriuntur.

29. Fridericus Marchio Brandenburgensis, qvi contra Bohemos sub Juliano Legato apostolico fortem & numerosum duxit exercitum, conditurus testamentum qvatuor ad se filios evocavit, Joannem, Fridericum, Albertum & alterum Fridericum, Joannemqve, qvod is natu major esset, in hunc fermè modum allocutum fertur. *Primus ego, ut nosti, dignitatem Electoratus imperii in nostram familiam adduxi, cum essem Sigismundo Cæsari admodum familiaris. Nunc vocat me suprema necessitas, cura mihi est, ne tantum decus in domo nostra vilescat. Tibi, ut video, qvietis & tranqvillitatis est unicum studium. In Electoratu præter curam & assiduum laborem nihil invenias, eam ob causam, si tua voluntate id possum, Marchionatum Brandenburgensem, cui jus eligendi Cæsarem est, concessum Friderico, qvi tibi ætate succedit, qviqve & vigilantior, & ad labores durior, qvàm tu videtur, testamento relinqvam. Tibi Voitlandiam, Alberto qvicqvid Franconici juris possideo, & alteri Friderico partem Misniæ.* Cui Joannes, *existimavi pater ante hunc diem chariorem tibi multo qvàm me Fridericum esse, cum illi sæpius blandirere, neqve id ferre non ægrè potui. Nunc sententiam muto & te pater amo coloqve, qvi mihi ocium, illi negotium suprema voluntate dimittis.* Ex Joanne hoc nata est Ludovici Mantuani Marchionis uxor, inter matronas nostri seculi forma & moribus præclara.

30. Jo-

30. Joannes Rudulphi regis Bohemiæ filius, Alberto Romanorum imperatori patruo suo subiratus, qvi petenti sibi partem Austriæ non statim annueret, cum non reperiret, qvi prece vel precio tantum principem occisurum se promitteret, ad patruum sese contulit, & amicitiam vultu præferens, transeuntem apud Helvetios Rhenum consecutus, ibiqve eum pugione transfodit incautum. Mox pœnitentia ductus ad Clementem V. Rom. Pont. qvi se absolveret, Avennionem perrexit. Ille tanti sceleris autorem ad Henricum VII. Romanorum imperatorem remisit. Imperator reum apud Pisas in monasterio Augustinensium agere pœnitentiam jussit. Ibiqve Joannes mortuus ac sepultus est. Nos cum Leonoræ Augustæ à Friderico Cæsare obviam missi essemus, tumulum ejus inspeximus.

31. Bernardinum Senensem qvem Cœlicolarum numero Nicolaus qvintus Pontifex Max adscripsit, inter concionandum fabulam hujusmodi referentem audivimus. *Accepit ex villico matrona qvædam nobilis, recentia cerasa, qvæ in thalamum reclusa majori ex parte cum ossibus ore avido atqve hianti manipulatim voravit, coram viro deinde allatis, qvæ residua fuerant, cerasis, prius qvàm unum comederet terqve qvaterq; momordit. Qværens ex villico, qvomodo cerasa ruri ederentur,* Cui villicus, qvi per per rimulam vorantem fœminam contemplatus esset, *Qvo tu*, inqvit, *mulier paulo antea sola in thalamo*. Erubuit mulier. Bernardinus eos bene vivere ajebat, qvi qvæcunqve agerent aperta diis atqve hominibus esse putarent.

32. Puellam balnearum custodem perdite amavit Albertus Bajoariæ dux, atqve ut voti compos fieret, matrimonium promisit. Cumqve de laudibus mulierum se coram aliqvando esset sermo, illamqve nemo nominaret, aut indos purpuratos suos, aut formarum ignaros existimatores appellavit, qvi uxorem suam præterissent. Verum illam Ernestus Alberti pater apud Strubingam in Danubium præcipitavit. Indignum profecto facinus ob noxam filii, puellam, qvæ nihil peccasset, neci datam. Verax igitur Strabo, qvi *potentiorum commoditatem, jus esse* diffinivit.

33. Cœnantibus apud Angliam prælatis ac Baronibus. ministri flexis genibus officium suum faciunt. Apud Germanos nec imperatori nec regi tantum adulationis impendunt, prandentęq; prandente domino famuli, duobus tribusve, qvi vel vina vel cibos apponant expectantibus.

34. Audi-

34. Audivi Fridericum Imperatorem ſæpe numero dicentem ex iis qvos extuliſſet, qvam pauciſſimos gratos fuiſſe, Idqve muneribus ſuis datum eſſe, ut ex fidelibus infideles fierent.

35. Adverſus Albertum Marchionem Brandenburgenſem, omnes ſuperioris Germaniæ civitates adjuvandos Nurenbergenſes ſtatuerunt, qvibus ille bellum indixerat. Cumqve numeroſus exercitus inſtrueretur, interrogavit qviſpiam ut qvid tantum populum adverſus unum principem, & eum qvidem non ditiſſimum armarent. Cui unus ex primoribus civitatum, *deſipis* inqvit, *homo. In Alberti namq; aſtutia & fortitudine omnium Germaniæ principum, vires opesq; continentur.* Neqve vana vox fuit. Septem & decem principes in partem ſuam traxit Albertus, civitatesqve multis incommodis attritas petere pacem coëgit.

36. Henricus Goriciæ comes, abſente qvi cellæ vinariæ claves haberet, ſitibundus oſtium calcibus invaſit, arguenteqve eum Phœbo de Turri, qvi ſecum nutritus erat, utqve ſe ſineret frangere repagulum, orante. *Tace*, inqvit, *me ſitis, non te cruciat.*

37. A Turcis modo captos redimere Chriſtianos non liberale modo, ſed pium opus ſanctumqve fuerit, qvod tunc futurum ſperaverim, ſi claſſem ut promittit adverſus Mahumetem Alphonſus duxerit, ſimulqve terreſtres copiæ in Turcas ierint.

38. Homini agreſti, qvi ad Nundinas Novæ civitatis Auſtriæ vænale triticum advexerat, dum parumper ad caupones divertiſſet, eqvorum alter ex biga ſubtractus eſt, furti qverela ad Fridericum imperatorem deſertur. Jubetur actor reum nominare. Is ſibi de furto conſtare ait, in civitate regia facto, furem ignorare, hærentibus in conjectura conſiliariis, ſi forte in ſuſpicionem qvisqvam veniret. *Mirum* inqvit Fridericus, *cur etiam alterum eqvum homo non perdidit, tot ſunt hodie in hac urbe eqvites, qvi eqvis indigent.* Tum ruſticus eqva eſt altera, O Cæſar, qvæ belligerentibus nulli eſt uſui. *Atqvi ergo*, ait Cæſar, *eam inſideto, atqve in omes urbis viculos diſcurrito, ſubtractus eqvus in aliqvo ſtabulo latitat, qvi cum jugalem eqvam ſenſerit, mox hinnitum dabit.* Paruit homo, eoqve pacto furtum compertum, agreſtis, qvod ſuum erat recuperavit, fur pœnas dedit. Omnes igitur qvi juri dicendo præſunt, non tantum juſtos, ſed etiam prudentes & peracutos eſſe decet. Ziſcha Bohemus qvi cœtus Thaboritarum ductavit

vit exercitum, villam qvandam in Auſtria cum diripuiſſet, neqve inveniſſet armenta, (Nam illa in inſulam Danubio cinctam tranſvecta fuerant,) conqviſitis à proximis villis duobus vitulis totidemq; ſuibus, eos è regione inſulæ tam diu verberari juſſit, donec mugitû, grunnitum, vaccæ ſuesqve exaudientes ad ripam ſuam tranarunt, qvibus interceptis prædam non modicam abduxit, atqve ita docuit ingenio non minus qvàm viribus res militares geri.

39. Jacobus Archiepiſcopus Treverenſis princeps elector, vir induſtrius ac magni conſilii, ſed multum cupidus, & ad extollendam eccleſiæ ſuæ potentiam nimis attentus, anno ab hinc ſecundo Fridericum Cæſarem apud Novam civitatem cum adiiſſet, & alia atqve alia petens impetraſſet, pluraq; petendo inſtaret, *Si non facis*, inqvit imperator, *petendi finem, ego negandi principium inveniam.*

40. Theodoricus Colonienſis eccleſiæ pontifex, prudentia & autoritate inter electores imperii facile princeps, Qværenti Sigiſmundo Cæſari, qvo nam pacto felicitatem conſeqvi poſſet, *Inter mortales* ait, *fruſtra reqviris:* petenti rurſum ad cœleſtem illam, qvo itinere pergeret. *Recta:* inqvit, inſtanti tertio, *qvid agens recta vaderet, Si vitam tuam ita inſtitueris duxerisq́,* reſpondit, *ut facturum te promiſiſti, dum calculus, aut podagra, ſive alia valetudo acrius te oppresſit.*

41. Vellem audiſſe, qvid nam dixerit Andreas, ubi Panormum rediit viſo rege.. Ego cum hinc abiero, ſi qvis me roget, qvæ apud Neapolim, ſcilicet digna memoratu viderim, qvatuor imprimis reſpondebo. Neapolim, ſcilicet, ſplendidam urbem, ſalubritate aëris, portu, templis, ædibus, agris, eqvis armisqve apud Italos nulli ſecundam. Arcem regiam, qvam Novam vocant, amplitudine formaqve cunctas ſuperantem, multasqve raræ magnitudinis naves, qvæqve maria ſulcaſſe aliqvando memorentur. Et cui talia qvadrent, Alphonſum Regem adjiciam. Et qvinto loco, ſi qvis audire petierit, ſacrum illum divi Januarii cruorem, qvem modo concretum, modo liqvatum oſtendunt, qvamvis ante annos mille ducentos pro Chriſti nomine ſit effuſus. Poſtremo Bajarum Cumarumqve & Puteolorum rudera ſubnectam, qvæ Romanam videntur æqvare ruinam.

42. Alberto Auſtriæ duci, qvi mortuo Sigiſmundo Cæſare, cujus erat gener, regnum Hungariæ ac Bohemiæ cum Romano imperio ſuſcepit, cum principes amore civium tutos eſſe oportere, idqve

D ſolam

ſolam innocentiam præſtare diceret, & fida cuſtodia, reſpondit ſocer, infortunium excludit.

43. Alberto Ladiſlai patre vita functo, & Bohemi & Hungari Fridericum Cæſarem ſibi regem petiverunt. Qvibus ille, *abſit à me*, inqvit, *ſcelus hoc, ut patrueli meo paternam hæreditatem auferam.* Fridericus qvoqve Marchio Brandenburgenſis princeps elector à Polonis in regem vocatus *Caſimirum*, inqvit, *habetis mortui regis fratrem, hunc reqvirite quem ſucceſſio regem fecit. Quem ſi fortaſſe tædet regnare, ad me redite.* Recuſavit & Albertus Bajoariæ dux oblatum Bohemiæ regnum, ne Ladiſlaum excluderet. Hanc nos temporibus noſtris apud Germanos principes moderationem, & vidimus & memoria dignam cenſuimus.

44. Qværenti Leonardo Benevolenti collega noſtro, qvo jure Picininus agrum Senenſem invaſiſſet. *Militari*, inqvit Buccardus comes. *Nam bello laceſſere omnes licet, quibus obligati non ſumus.* At hoc jus ſumma injuſtitia eſt. Decet itaqve regem, qvi nihil præter rationem & juſtitiam provinciarum præſides etiam ſe jubente vult facere, Picininum prorſus deſerere, bonarum legum, & totius æqvitatis eversorem.

45. Milites, qvi otii gratia curiam ſeqverentur, ſemper in negotio futuros ajebat Sylveſter Chiemenſis epiſcopus, niſi ſeſe tandem vel cum periculo capitis inde amoverent.

46. Laudanti eum ſupra modum, & diis perſimilem eſſe prædicanti cuipiam alapas Sigiſmundus non paucas incuſſit, dicentiqve illi, *cur me cædis? Cur me mordes?* ait.

IN IDEM CAPUT.

Friderico Romanorum imperatori Amadeus dux Sabaudiæ, qvem clerus apud Baſilæam congregatus, Eugenio qvarto à ſummo pontificatu depoſito, in alius locum ſuffecerat, Felicemqve papam qvintum vocaverat, filiam qvam domi habebat viduam juvenem & forma præſtantem, in matrimonium obtulit. Simulqve dotis nomine auri nummum ducenta milia, ſi Eugenio relicto, Petri ſucceſſorem appellaret. Horruit Cæſar minimeq; ſacramento ſuo Eccleſiæ ſacramenta fœdare voluit. Atqve ad ſuos converſus, *vendere*, inqvit, *alii pontificalia ſolent, hic libenter emat, ſi reperiat venditorem.* 47. Cum

47. Cum accusassent purpurati apud Sigismundum maledicentiam Germanicæ multitudinis, qvæ de suo principe passim obloqvebatur. Subridens imperator. *An vobis*, inqvit, *grave videtur illos malè loqvi, cum nos male agamus.* Cumqve qvidam se civem Budensem diceret, sibiqve tanqvam membro parcendum arbitraretur. *Et putrida*, inqvit Sigismundus, *si sit mea manus, abscindatur. At à Deo*, inqvit Fridericus imperator, *cum ore, misericordiam peto, non justitiam. Cur igitur me subditis clementem aqve misericordem non exhibeam.*

48. Qvi duri atqve immites essent principes, his ajebat Fridericus Cæsar mortem nimis extimescendam esse. Nam qvales se dum vixerunt aliis præstitere, tales, cum moriantur, in se judices inventuri essent.

49. Qvas non didicerunt artes, recusant omnes exercere: imperare, qvæ est ars artium omniumqve difficillima, nemo recusat. Interrogatus Rudolphus Cæsar qvi primus in familiam Austriæ traduxit imperium, cur ita fieret. *Non mirum*, inqvit, *stultos putant, qvi regnare nesciant, stultum autem sese nemo judicat.*

50. Michaël Pfullendorfius Secretarius Friderici Cæsaris, qvi in ecclesia mea Senensi sepultus est. Inter cætera qvæ miraretur, id potissimum esse dicebat. *Qvod animalia rationis expertia, nullum se supra regem ferrent, nisi cæteris virtute præstaret. Homines verò qvi se rationales dicant, iis sæpe principibus obedire, qvi brutis qvadrupedibus stultiores essent.*

51. Duos pueros miserat Alphonsus Parisios, ut literas discerent. Eramus in arce nova apud eum, cum Joannes Solerius illorum epistolas regi redderet. Vidimus eum miro modo gestientem, postqvam scriptis puerorum lectis proficere eos cognovit.

52. Bartholomæus Capranus Mediolanensis ecclesiæ antistes, idcirco se ministros forma præstantes qvæsivisse dicebat, qvoniam turpes animi turpia corpora incolerent. Improbitatem autem in egregia forma perraro compertam esse.

53. Interrogatus Sigismundus imperator cur apud liberas civitates peculatus crimen adeo freqvens inveniretur, Idcirco respondit, qvod nudos honores civibus commendant, populus autem ad lucrum inhiat.

54. *Neqve stultis*, inqvit Fridericus Cæsar, *delectari possum, neq; superbis esse amicus.*

55. Leonoram Augustam è Pisis jubente Friderico Cæsare Senas deducebamus, ante diem cinerum, cum solent insanire populi, offendimus apud Sanctum Miniatum Teutonicum, in agro Florentino choream agrestium puellarum, qvæ sæpe saltantes nudarent genua, cruraqve ostentarent. Qvod cum animadvertisset imperatrix, *eamus* inqvit, *meretricum hic ludus est, non virginum.*

56. Victis in Hungaria Gunzienfibus, *magnum*, inqvit Fridericus imperator, *actum est opus, nunc majus restat, ut scilicet vincamus nosmetipsos, atq; avaritiæ, & ulciscendi cupiditati frenos imponamus.*

57. *Severum*, inqvit Cæsar Rudolphus, *& immitem, fuisse me aliqvando pœnituit, lenem ac placabilem nunqvam.*

58. *Beatos esse in terris reges* ajebat Sigismundus imperator, *si exclusis superbis, mansvetudinis, humanitatisq; cultores in curiam asciscerent.*

59. Bernardus monachorum pater, abstinentiæ præcipuus magister, cum aliqvando, venientibus hospitibus, extra ordinem cœnasset, idqve discipuli crimini darent, *Non ego*, inqvit, *sed charitas bibit editqve.*

60. Viros & armis & literis claros non solum vocavit ad se Alphonsus, qvorum consilio in administrandis rebus uteretur iisqve abunde providit, verum ex curia sua tanqvam ex officina virorum præstantium, & copiarum duces egregios, & venerabiles ecclesiarum antistites amisit. Nam & Calixtum tertium qvi modo summi pontificatus cathedram regit, ex Alphonsi schola ad Cardinalatus honorem maximus Pontifex Eugenius accersivit.

FINIS LIBRI SECUNDI.

Liber

Liber Commentariorum
Æneæ Sylvii Tertius.
Prooemium.

Egat Joannes Efernitanus Philoſophum eſſe Alphonſum qvia rex eſt. Ego idcirco Philoſophum eſſe affirmo, qvia regno potitur. Nam Philoſophi mea ſententia, non qvi facienda dicunt, ſed qvi dicenda faciunt, habendi ſunt. Qvi qvum peccare poſſint, non peccant, & qvemadmodum de Alphonſo refers in omnium rerum licentia, ſibi ipſis frenum injiciunt. Abſtinentiam in vita privata ipſa neceſſitas parit.

1. Juliano Cardinali ſancti Angeli, qvi Baſilienſi concilio præfuit, libros veterum lectitanti, cum diceret Oddo de variis *Qvid tu hic inter mortuos latitas, ad nos tandem qvi vivimus, exi. Imo*, inqvit, *in fama vivunt, tu neq; nomine, neqve re vivis.*

2. Cum vocaret in curiam ſenatores Fridericus imperator *utinam* inqvit, *duas res conſiliarii mei in palatii veſtibulo deponerent. Sic enim & ipſi rectè conſulerent, & mihi inter conſilia dijudicare facillimum eſſet.* Interrogatus qvæ nam res illæ eſſent. *Simulatio & diſſimulatio* reſpondit.

3. Exigenti promiſſa veterano militi cum diceret Sigiſmundus imperator. *At immoderata fuit petitio tua*: Reſpondit miles, *poteras negare cum peterem. Nunc ſine turpitudine qvod promiſſum eſt, reſcindere non poteris.* Tum Sigiſmundus, *ſi ex duobus alterum me ferre oportet, levius rerum qvàm famæ jacturam ſubibo.*

4. Ladislaus rex Hungariæ ac Bohemiæ qvamvis adhuc puer cum eſſet Romæ, *non videri ſibi* ait *homines, qvi literas ignorarent.*

5. Barbaræ qvæ Sigiſmundi Cæſaris uxor fuit, ac fatis functo vidua ſuperſtiti cum ſibi diceret aliqvis imitandum turturis exemplum, qvæ mortuo marito perpetuam caſtitatem ſervaret, *Si me ratione carentes imitari volucres jubes, cur non columbas potius paſſeresqve proponis?*

6. Gregorius Haimburgenſis ſcientia juris ac facundia inter omnes Germanos facilè princeps, cum domum ex curia Cæſaris in qva diu fuerat verſatus revertiſſet, atqve non longe ab oppido Nu-

renbergensi amicum offendisset, qvi uxorem suam vivere & bene valere diceret. *Si vivit uxor*, inqvit, *ego obii.*

7. Ottocarus rex Bohemiæ cum de pudicitia conjugis sinistri ad se rumores delati essent. *Lex*, inqvit, *naturæ est. Cornua qui faciunt ne cornua ferre recusent.*

8. Joannes Varadiensis episcopus regniqve Hungariæ Cancellarius, tam morum elegantia qvam literarum scientia regnicolarum nulli secundus, cum præfecturas urbium & provinciarum ad novos & incognitos deferri homines animadverteret. *Post annum*, inqvit, *videbimus, bona ne fuerit regis electio, qvod si mihi fides fuerit, probatos ad hæc munera, qvàm probandos potius assumam.*

9. Ulrico de Rosis inter Bohemos proceres, opibus & authoritate pollenti, cum Sigismundo absenti mortem fratris, & rebellionem Pragensium significasset, *fratrem suum* respondit Sigismundus *naturæ tributum solvisse. Pragenses verò sibi tanto gloriosius soluturos, qvanto fortius vincerentur.*

10. Parasitus Alberti Marchionis Cilanus nomine dicenti sibi cuipiam, *Cur te stultum assimulas, cum rectè sapias. Heu qvàm iniqve fortuna*, inqvit, *mecum agit, qvanto magis studeo me fatuum ostendere, tanto prudentior existimor. Contrà filium meum, qvi videri sapiens nititur, stultissimum omnes judicant.*

11. Legerat Philelphus, ut opinor, cum Satyras Alphonso mitteret, qvod scribunt veteres de Antonino Pio, qvi Oppianum poëtam de natura piscium canentem, per singulos versus aureo nummo donavit. Unde sunt illius postmodum aurea carmina nuncupata.

12. In Austriam cum remearet ex Italia Fredericus Imperator, renunciatum est Australes in armis esse, & assumptis secum aliqvot Bohemorum militibus, Novam civitatem obsidere instituisse. Proinde caveret ne montes Stiriæ transmitteret similiterqve amici omnes uno ore consuluere. Nam fugæ cum in Austriam venisset, nulla ei facultas daretur. Ad ea Fridericus nec mihi verisimile fit Australes, ait, eò perfidiæ prolabi, ut me dominum suum exercitu petant, neqve ego is sum, qvi fugiam ante ora eorum, qvin capi vel occidi malim. Exin qvid illi petant, nisi Ladislaum pignus hoc, qvo reddito liberi sumus, tenerum adhuc puellum inviti ex tutela nostra remittemus. At si pergunt petere, in medium Australium, Bohemorum & Hun-

& Hungarorum id pomum dabimus, de qvo treis deas inter se contendisse fabulæ Junonem Venerem, & Minervam tradunt.

13. Pipponem Florentinum ex domo Strociorum, qvi cum plurima bella feliciter fideliterqve confecisset, adeò Sigismundus imperator apud Hungaros magnificavit, ut secundum illius regni caput omnes faterentur, pleriqve primum putarent. Dixisse qvoqve Sigismundum aliqvando ferunt, facile Pippo, si velit, scipione in manum meam dato, regni fines egredi me solum ac nudum videbit.

14. Romam cum peteret Fridericus imperator ex præfectis qvos Flavianis reliqvit, certior factus est, Ulricum Eitzingerum, inter proceres Austriæ opibus & industria nulli secundum, trans Danubium profectum esse, ibiqve clandestina colloqvia cum Moravis habere, timendum esse, ne res novaret absente principe. E re igitur fore, Ulrico cùm rediret vincula injicere, qvibus imperator respondit clarum ac potentem hominem periculosum esse in carcerem rapere, qvando neqve nocentem plectere eum neqve innocentem dimittere audeas. Ulricum deinde qvia consiliarius suus esset, jurisjurandi immemorem haud qvaqvam se credere, prius qvàm experiatur.

15. Ladislaum Hungariæ ac Bohemiæ regem cum educaret Fridericus imperator, non defuerunt perversæ mentis homines, qvi perdendum svaderent puerum, cujus vita ingentes molestias Cæsari, mors regna & opes maximas allatura essent. Ad qvos ille, *ergo me*, inqvit, *opulentum magis regem, qvam pium, qvàm justum cupitis. At ego bonum nomen cunctis divitiis antepono.*

16. Joannes S. Angeli Cardinalis natione Hispanus cum in Austriam sedis Apostolicæ legatus venisset, cognovissetqve Friderici Cæsaris, qvi reditus & qvi sumptus essent. *Rumor erat*, inqvit, *Fredericum ad rem nimis attentum esse. At meo judicio perliberalis est, qvi facultatibus sumptus metitur.* Cæterum Sigismundus & Albertus qvi ante eum imperavit, Bohemiæ & Hungariæ ditissimis regnis præfuerunt, propemodum prodigi principes, largitatem ejus obfuscant.

17. Cum diceret aliqvando Sigismundus imperator, assentatores se veluti pestem odiisse: *imò*, inqvit Brunorius Veronensis, *nullum genus hominum magis amas. Nam qvid apud te possent Marcus Banus, Laurentius Palatinus, Ursacius Michael, Caspar Schlickius, nisi assentando*

do

do tuam gratiam meruissent. Tum Sigismundus, *Bruneri*, ait: *Sic nam comparatum est cum vitandos esse adulatores dicimus, tum maxime illis aures damus. Nec tu mecum tamdiu fuisses, nisi mihi blandiri assuevisses.*

18. Animadvertit religiosus qvidam prædicator ex ordine minorum Albertum Cæsarem Ladislai patrem, qvi sermonem suum Viennæ audiret somno gravatum esse, atqve altiori voce, *qværo*, inqvit, *ex vobis, qvi astatis, salvari ne principes possint?* Cumq; rem dubiam & admodum difficilem reddidisset, *apage te* ait, *namq; si baptizati principes, ac in cunabulis moriantur, non est desperanda eorum salus.*

19. Gravida bellis Hetruria laborat, partu divæ Ferinæ cingulum ex rege petit. Neqve enim alius est, qvi salutem illi elargiri facilius possit.

20. Fridericus dux Austriæ Alberti Cæsaris filius, commissurus prælium adversus Ludovicum Bajoarium, qvicum de imperio contendebat, qvamvis accepisset Marchiones Brandenburgenses cum hostibus consentire, his tamen promissam ante pecuniam numerat, alienam fidem accusare qvam suam reqviri præoptans.

21. Mariam Hungariæ reginam cum accepisset uxorem Sigismundus, de qvo sæpe facta est mentio, principum regni Concilium apud Budam actum est. In eo regina perfidiam regulorum accusavit, qvi se regno spoliare conati essent. Tum Sigismundus unà cum judicibus causa cognita, duos & triginta regulos securi percussit, qvæ res multorum deinde laborum & discriminum causa fuit.

22. Inter Joannem Caroli qvarti patrem & Henricum Carinthiæ ducem de regno Bohemiæ longa & difficilis contentio fuit, qvo tempore clanculum ad Joannem venit, qvi se veneno hostem occisurum promitteret, si præmium speraret. Cui Joannes, *si me nescio Henricum interemisses, atqve ad me venisses, crux tibi præmium futurum erat, qvi regio sangvine manus commaculasses, & tu me modo authorem tanti sceleris petis.*

23. Zischa homo Bohemus humili loco natus multa vi animi & corporis, sed ingenio pravo, cum Hussitarum labes Bohemiam infecisset, ducatum hæreticorum suscepit, præliaqve complura adversus fideles, qvi superfuerant, feliciter gessit. Amiserat hic oculum unum in pueritia, dum inter æqvales luderet. Altero in obsidione cujusdam castri privatus est. Sed neqve oculo utroqve cassus imperio se

se abdicavit Seqvebantur eum ingentes copiæ, ab eoqve non Bohemi tantum, verum etiam Teutones magnis cladibus affecti sunt. Is moriturus cum rogaretur de suo corpore, qvid fieri mandaret. *Pellem* inqvit, *mortuo demite, relictoq; feris cadavere, ex ea tympanum facite, quo in præliis utamini. Nam ut hostes viventis aspectum non ferebant, ita mortui sonitum non ferent.*

24. Docet Nestor Faventinus qvanta cum Picinio, tum cæteris copiarum ducibus, qvos alit Italia, fides habenda sit.

25. Qvamvis omnia libenter audio, qvæ vel fecisse vel dixisse Alphonsum tradis, nihil tamen in animum tam cupide recipio, qvam responsum illud Ludovico Podio divinitus datum. *Regem,* scilicet, *pacem dare, non vendere solitum.* Nam & nos hunc pacem oraturi non empturi venimus.

26. Multa Philippo Alphonsus debuit. Ac plura Christo debet. Pro Philippo bellum suscipere contra Venetos instituit. Cur pro Christo contra Turcas arma non capiat? Majores Turcæ qvàm Veneti. At major multo Christus qvàm Mahumetes.

27. Interrogatus aliqvando Marianus Sozinus Senensis utroq; jure consultissimus, cur minus solito literis operam daret? *Uxorem,* inqvit, *duxi.* Rursus interpellatus, *cur Socrates postqvam duxit uxorem, non itidem Philosophiæ studia neglexisset? Xantippe,* ait, *morosa fuit, &, ut existimo, deformis, mea verò proba est, & forma non postrema.*

28. Ennius Senensis, qvi Ecclesiæ Grossitanæ præfuit, anteqvam Pontificatum accepisset, in Petrum de monte Licino non incelebrem Astronomum, qvi cum podagraretur incidit, atqve ab eo, dum alteram post alteram fabulam recitat, diu retentus, dum transeuntem notum qvempiam vidisset, *Age,* inqvit, *ô amice, ausculta hunc podagricum. Nam mea audiendo aures ambæ obtusæ sunt.*

29. In obsidione Pragensi Principes civitatis, qvi Sigismundum odissent, populares ut obscœna & petulantissima in eum verba jactarent, astu atqve arte provocabant, sic enim futurum arbitrabantur, ut irritatus hostis crucem & qvævis duriora supplicia comminaretur obsessis. Illi verò pœnam metuentes, obsidionis incommoda constantius tolerarent, qvod cum intelligeret imperator impunitatem omnium, qvæ in se dicerentur per præconem promisit.

30. Ad Rodolphum Imperatorem venit qvispiam, qvi Otto-

carum Bohemiæ Regem in venatione ſeſe occiſurum promitteret, ſi facto præmium eſſet. Cui Rodolphus: *etſi noſter hoſtis eſt Ottocarus, eumqve odimus, non tamen id efficiet, ut juſtitiæ & moderationis fines tranſeamus.*

31. *Inter Philoſophos*, inqvit Hugo Senenſis, *multas invenio hæreſes, qvas facile tollas, ſi de nominis finitione conſentias.*

32. Albertus Auſtriæ Dux, anteqvam Romanum ſuſcepiſſet imperium, in Judæos deſæviens, eos omnes in ſua ditione occidi juſſit, qvi nollent ad Chriſtum verum & ſingularem Deum converti. Multi metu baptiſma ſuſcepere. Ex qvibus unum Fredericus, anteqvam imperaret, in cubiculum ſuum accepit, eumqve, cum eſſet ſibi coætaneus, qvaſi fratrem dilexit, is poſt aliqvot annos pecunia ductus, ad Judaicam fidem ſeſe reverti ſtatuiſſe dicit. Fredericus contra ſvadet, ne viam vitæ deſerat. Cumqve verba ſua nil proficerent, Theologos ex Viennenſi ſchola accerſit, qvi juvenem inſtruant, addit preces, addit lachrymas, promittit, minatur. Poſtremo vero fruſtra ſeſe niti cognovit, fraternam qvodammodo charitatem religioſæ & veræ pietati poſtpoſuit, invitusqve & admodum dolens, juvenem in judicium reqviſitum tradidit. Ille ad ſupplicium ductus nullis conſtrictus vinculis (ſic enim petierat) ut pyram ardentem vidit, Hebraicum carmen incipiens, in medias flammas intrepidus ſe conjecit, atqve ibi cantans exuſtus eſt.

33. Ex præda villarum, qvas diripuiſſet Ziſcha Bohemus, nihil ad ſe deferri juſſit, niſi telas aranearum, ſic enim pernas ſalitasqve carnes è ruſticano tecto pendentes appellabat.

34. Fœnus ita demum ſine peccato exerceri poſſe Divus Bernhardinus Senenſis affirmavit, ſi pecunia his crederetur, qvi nec capitalem ſummam reddere poſſent.

35. Anno ab hinc ſexto & qvadrageſimo inter fratres Mariæ Teutonicorum & Uladislaum Poloniæ Regem, de regni finibus orta qvæſtione utraqve pars ingentes copias in bellum eduxit. At primi Pruteni ſive numero militum, ſive animum ferocia exultantes, duos gladios per fœcialem Regi miſere, ut ex his, qvem mallet unum acciperet. Is cum Vitoldo fratre ſuo Deo hoſtias libabat, qvi audito fœciale, *non minus*, inqvit, *prælii ſignum recipio.* Conſecrato gladio, qvem elegerat, eo ſe accinxit, & facta pugnandi copia Lituanos, qvi auxilio

lio venerant, primos opponit, qvorum ſtrage fatigata Prutenorum manus, & ipſa Polonis ſupervenientibus ſternitur cruentiſſimo prælio, & die confecto victoria Regis fuit, viri eqveſtres ex ordinis religione qvadringenti cum ipſo magno magiſtro periere, cæſa ex plebe multa millia, qvi ſuperfuerunt, capti. Pruſſia præter oppidum beatæ Mariæ, omnis ad Polonos defecit.

36. Cum diceret Laurentius Palatinus Hungariæ, imprudenter agere Sigiſmundum Imperatorem, qvi victis hoſtibus non ſolum vitam & opes relinqveret, ſed etiam eos inter amicos reciperet, extolleretqve, *tibi*, inqvit Sigiſmundus, *videtur utile inimicum occidere, neqve enim mortuus bellum excitat. At ego inimicum occido, dum parco, & amicum facio, dum extollo.*

37. In bello, qvod contra Bohemos Albertus Auſtriæ Dux, prius qvam Romanis Imperaret diutiſſimè geſſit, interrogatus, qvem copiis præficere ſtatuiſſet, *ſi alium* inqvit, *qvam me ductorem exercitus petitis, fruſtra me Auſtriæ Ducem appellatis.*

38. Ludovicus Bajoariæ Dux apud Henricum ejusdem familiæ Principem in carcere cum obſervaretur, nunqvam illi ad ſe venienti aſſurrexit, neqve capite annuit, neqve qvod ab eo peteretur, ſvadereturve qvicqvam fecit, eum vultum, eam ſeveritatem retinuit captus, qvibus cum liber eſſet, uſus eſt.

39. Conſpiraverant Hungari adverſus Sigiſmundum armatiqve regiam intraverant, aut capturi Regem, aut ſi id non ſuccederet, occiſuri, qvos ut ad ſe irrumpentes cognovit, accepto pugione in medium progreſſus, *ecqvis*, inqvit, *veſtrum manus in me injiciet, aut qvid nam fecit, qvod me Regem veſtrum occidere vultis, prodeat è vobis, ſi qvis audet, & cum me ſolo ſolus congrediatur.* Ea voce & audacia obſtupuere conjurati, & ſibi qvisqve timens abiere.

40. In eo bello, qvod adverſus Nurenbergenſes anno abhinc ſexto Albertus Marchio Brandenburgenſis eximie geſſit, Gravenburgum ab eo multa vi oppugnatum eſt. Id oppidum in valle jacet XX. millibus paſſuum à Nurenberga muro ac foſſa munitum. In qvo præter oppidanos qvingenti milites præſidio inerant. Oppugnatio qvatuor diverſis locis cœpta eſt. Albertus ſibi eam oppidi partem elegit, qva murus altior & foſſa profundior fuit. Inſultu facto ab ea parte, qva oppidum captum eſt, ſecundus ex omnibus ipſe murum aſcen-

 dit.

dit in oppidum vero primus descendit. Circumventus ab oppidanis tamdiu pugnam sustinuit, qvamvis in se unum multi concurrissent, donec, alii pugnantes, decretis sibi murorum partibus superatis, suppetias tulerunt, oppidum captum direptumqve est, fœminis nulla vis illata. Nam id apud Teutones pro inexpiabili scelere habetur.

41. Jodocus Marchio Moraviæ cum patruum suum Wenceslaum Bohemiæ Romanorumqve Regem visitatum venisset, vocavit eum patruus in penitiorem ædium partem, atqve in hunc modum allocutus est. *Et si satis scio, non esse è dignitate mea, qvod Electores imperii me regno Romano abdicaverunt, solatio tamen est, qvod familia nostra hoc decus non excidit. Ego te libens volensq́; successorem mihi datum accipio.* Cumqve Jodocus his verbis territus ad Regis genua procubuisset, ac sibi nihil imputandum diceret, qvi earum rerum omnium ignarus esset, *pone metum*, inqvit, *nepos. Nam neqve imperium invitus depono, neqve si retinere illud cupiam jura sangvinis violare ausim. Bono itaqve animo esto, imperiumq́; tibi demandatum suscipe, mihi mea satis est Bohemia, viris, armis opibus regni mei tanqvam tuis ut liber utere, latumqve & donatum nepotem à se dimisit.* .. At ille sex tantum menses supervixit, locumqve postea Ruperto Bajoario, qvi imperaret, fecit.

42. Ecclesia catholica cum scissa esset, nam tres de Romano Pontificatu contendebant, Petrus de Luna, Balthasar Cossa & Angelus Carrarius, Concilium Generale apud Constantiam Svevorum, ut nunc dicimus, urbem Sigismundus Imperator agi curavit, ac magnis itineribus Italiam, Galliam & Hispaniam petiit, ut nationes omnes ad unius Pontificis consensum redigeret, eoqve annitente pax Ecclesiæ reddita. Martinus Papa qvintus electus, providus pater, & amator pacis, è tribus competitoribus duos sancta Synodus tanqvam schismaticos rejecit, tertius suopte ingenio Pontificatui renunciavit.

43. Unius militis saluti consulturus Alphonsus in rapidum amnem sese conjecit, suoqve cum periculo avertit alienum. Cur igitur Senensis populi curam non suscipiat, & amicissimæ civitatis libertatem, fortunasqve tueatur.

44. Captum ab Hungaris Sigismundum duo adolescentes cognomento Garii, qvorum pater ab eo neci traditus fuisset custodiendum accepere, donec omni conspiratorum judicio in eum animadverteretur, qvos cum ille, ut se dimitterent, frustra pertentasset, vidua

dua eorum matre ad se vocata, *scio*, inqvit, *mulier, viri tui mortem tibi acerbissimam fuisse, teqve mihi tanqvam authori ejus infensam. Verum ego per superos juro, invitus tanti viri exitio assensus sum. Regina eum atqve alios accusavit, condescenderunt regni proceres, atque in reos mortis sententiam tulere. Ignarus ego factionum vestrarum, novus ad regnum veneram. Qvod regulorum major pars decrevisset, id mihi exeqvi necessarium erat. Esto tamen, virum tuum sciens volensqve neci dederim cruciandum, tunc propterea natorum tuorum aut aliorum iracundia me objicies? Et qvis obsecro vel te vel illos fructus seqvetur. Non desunt mihi fratres & amici, qvi meum sangvinem ulciscantur, neqve Hungaria Rege diutius carebit. Exempla Regis timent, nemo apud eos acceptus est, qvi manus suas regio sangvine cruentaverit. Qvod si me missum feceris ex filiabus Hermanni comitis Cilia necessarii tui uxorem ducam, fratris ac soceri adjutus opibus regiam demum potestatem vendicabo, filios tuos in primis charos habebo, efficiamqve, ut omnis posteritas tua hoc factum sibi fructuosum sentiat. Hoc ego cum liberis tuis egi, sed non capit atas, qvantum necesse est. Te, qva plus sapis, & illis & tibi consulere oportet.* Persuasa mulier regem dimisit. Is Barbara Ciliensi in matrimonium suscepta brevi post tempore debellatis rebellibus victor regnum obtinuit, promissoqve satisfaciens Garios juvenes super regulos extulit. Ex his ortus est Ladislaus de Gara, (qvem Banum appellant) inter primores Hungariæ proceres, opibus & autoritate præpollens.

45. Austria nobilis provincia, dives agro virisqve, ex duarum provinciarum detractione recepta est. Nam qvicqvid est à Leyta fluvio usqve ad Anasum amnem, Pannonici juris fuit, ab Anaso in Oenum, Norici. Benus ingens flumen ex Alpibus Italiæ profluens, apud Patavium urbem Danubio miscetur. Leyta parvus fluvius ex montibus Stiriæ dimissus, inter Viennam & Posonium civitates, in Danubium labitur. Huic provinciæ ad septentrionem Moravi Bohemiqve adjacent, ad meridiem Stiriæ montes, orientem ejus Hungari, occidentem Bajoarii tenent. Danubius, qvam longa est, mediam perlabitur. Hæc primo à Marchionibus, deinde à Ducibus regnata est. Stirps Ducum in fœmina defecit. At illam Ottocarus Bohemiæ Rex uxorem duxit, non tam ejus matrimonii, qvam regni cupidus, qvippe, qvi ea vivente, aliam ex Polonia conjugem superduxit. Verum cum Rodolphus Romanorum Imperator, Austriam deficientibus ex

genere Ducum virilis sexus, hæredibus ad imperium devolutam assereret, nec Bohemum alio pacto coërcere posset, qvi conventa qvæq; fregisset ad extremum ferro dirimere litem statuit. Prælium trans Danubium commissum est, Ottocarum Bohemi, Misnenses, Poloni, Hungari adjuvabant: Rodolphus Svevis, Franconibus, Australibus & Stiriensibus societate junctis rem gessit, hostium copiæ numero longe antecedebant, Rodolphi miles virtute superior fuit. In ea pugna ingens strages commissa, Ottocarus occisus, qvem Rodolphus honorificè sepeliri jussit. Ac dein Austriæ Ducatum filio suo Alberto natu majori concessit, unde originem habent, qvi Austriam hodie possident. Fredericus, Ladislaus, Albertus, Sigismundus. In hoc prælio cum siti laboraret exercitus, ferunt, agresti, qvi messoribus potum ferret, ablatam hydriam sicera plenam, atqve Imperatori oblatam, qvam cum ille vidisset, *reddite*, inqvit, *homini vasculum suum, nam ego exercitui non mihi sitiebam.*

46. Ludovicum seniorem Bajoariæ Ducem cum captivum haberet Albertus Marchio Brandenburgensis, non pauca ab eo petiit, qvæ cum ille negasset, tradere eum in manus duri, & inimicissimi sibi Principis minabatur. Tum Ludovicus: *qvæ poteris ex me libero impetrare, eodem modo ex captivo petito. Si qvid amplius voles*, *corpus meum in tua potestate*, *animum mihi tibi obnoxium invenies.*

47. In Calesio cum essem Angliam petiturus, id oppidum in Morinis, ex qvo brevissimum dicunt in insulam transitum, nunciatum est autore Nicolao Cardinale S. Crucis viro sanctissimo, Philippum Burgundiæ Ducem, qvi partium Anglicanarum antea fuisset, ad Regem Franciæ defecisse. Qvod cum præfectus loci accepisset, mox me qvi Cardinalis essem Secretarius, asservari jussit, qvæ res magno me damno affecisset, nisi Cardinalis Vintoniensis, cui notus essem, illico me dimitti jussisset.

48. Fredericus senior Dux Austriæ Imperatoris Frederici patruus sæpe mutata veste solus inter agrestes conversatus est. Cum qvibus accepta pecunia, & arans, & alia qvævis munia faciens ruris, & de seipso & de purpuratis suis confabulari consvevit. Interrogatus cur id ageret, *neq; enim de me*, inqvit, *alio modo verum audire possum.*

49. Hoc unum est inter egregia Regis facinora maximum & præclarissimum. Sed neminem deserit Deus in se sperantem. Henricus

ricus Rex Angliæ, Regis hujus, qvi nunc regnat, pater, circumventus ab exercitu Gallorum Regis qvæcunqve obtinuisset in Gallia dimittere voluit, si cum suis incolumis abire permitteretur. Negantibus Gallicis nocte subsecuta vocatis centurionibus & decanis militum, *neqve fugere*, inqvit, *commilitones*, *neqve ex hostibus incolumitatem consequi possumus, qvamvis cedere regno Galliæ voluerimus, sola nos arma tueri possunt. Non est, cur numerosum exercitum formidetis. Justam causam justus Deus adjuvabit. Ite & alterum alteri peccata vestra confitemini, pauxillulumq; terræ ob memoriam sacramenti Eucharistiæ Salvatoris, alter alteri porrigite. Crastina die liberabit nos Dominus ex manibus inimicorum.* Sic dimissa concione peractis qvæ jusserat, curare milites corpora præcipit. Seqventi die, ut primum lux orta est, commisso prælio, incredibile dictu, octo millia suorum, sexaginta millia hostium fudere, cæsa ingens turba, nobilitas Galliæ prope omnis capta, paucos fuga servavit. Eaqve potissimum dies Gallorum opes fregit.

51. Ferdinandus cum esset in Hetruria, ferunt, diligenter observasse patris mandata, qvem socii miro modo coluerunt. Hostes qvoqve cum timerent, non potuerunt non amare. Sed qvæ mutatio dexteræ hujus excelsi? Senenses, Veneti, qvos sibi amicissimos charissimosqve Rex dixit, & benevolentia excidere. Florentini, contra qvos missus est exercitus, in amicitiam recepti. Memini hoc loco eorum verborum, qvæ scribit ad Ruffinum Hieronymus: *amicitia*, inqvit ille, *qvæ desinere potest, vera nunqvam fuit.* Deceptus Hieronymus est, qvi Ruffinum erga se semper eundem putavit fore, non mirum si Alphonsi qvoqve opinio falsa fuit.

52. *Tota Philosophia*, inqvit Plato, *nihil est aliud, qvam qvædam commentatio mortis*, neqve aberrat mea qvidem sententia. Cur enim præcepta bene vivendi discimus, nisi ut bene mori sciamus? Comœdia qvidem est nostra vita, cujus ultimus actus de morte agitur. Bonus Poëta nemo habetur, nisi ad finem usqve actus omnes prudenter explicet. Nobiscum melius Deus egit. Namq; licet omnis vita superior turpis extiterit, satis tamen fuerit ad emerendum cœlum, beatamq; vitam conseqvendam, si læto ac forti animo mortem obeamus, & ultimũ spiritum Deo reconciliemus. Neqve contra nos est Divus Augustinus, dum ait, *impossibile est, qvenqvam male vivere, & bene mori. At rursus bene viventis, malam mortem esse*, Sejungit enim ille vitam

tam & mortem. Et verum est, qvia mortui nihil mereri possumus. Nos verò eum bene mori dicimus, qvi in ipso vitæ exitu veram peccatorum dolentiam contritionemqve suscipit, qvod qvàm sit fallax non me latet. Constat tamen & viros, qvi diu sanctissimè vixerint male obiisse, in fine ipso de Dei bonitate desperantes, & qvi scelératissimi fuerint, bene laudateqve mortuos, ac Dei Optimi Maximi in supremo anhelitu misericordiam impetrassent. Sed qvæ obsecro commentatio mortis adeò verax, adeò efficax apud Philosophos reperitur, qvæ consolationi illi æqvari possit, qvam refers Alphonsum tuum, ad Gabrielem Surrentinum habuisse. Legimus, qvæ venenum bibiturus apud Plutarchum de bono mortis Socrates philosophatur, sed nihil ad Alphonsum. Philosophum qvamvis Esernitanus, inficietur Alphonsus.

FINIS LIBRI TERTII.

Liber Commentariorum.

Æneæ Sylvii Qvartus.

Procemium.

Hispania terrarum optimis comparanda, non Imperatores tantum ac Reges Romæ atqve Italiæ dare solita est, sed & Cardinales ac Pontifices Maximos, qvorum vita emendatissima, doctrina admirabilis fuit: nam Pontificem Damasum virtute probatum & omnium bonarum artium studio celeberrimum Hispania ad nos misit. Nunc ex eadem provincia Calixtum tertium, qvem pro vi nominis optimum existimamus, sortiti sumus. In sacro Cardinalium collegio multos fuisse Hispanos commendatione dignos, non est obscurum. Alphonsum sancti Eustachii, & Joannem sancti Petri ad vincula, Cardinales ipsi Basileæ in Concilio vidimus, qvorú ea morum gravitas, ea rerum agendarum circumspectio fuit, ut omnem ad se synodum traherent. Joanni nos in secretariatu operam exhibuimus. Hodie qvoq; tres Hispania Cardinales habet,

bet, Joannnem sancti Sixti, Antonium Ilerdensem & alterum Joannem sancti Angeli, qvi modo legatus apud Hungaros de traducendis contra Turcas copiis opus agat. Prioribus qvasi duobus Theologicæ sapientiæ syderibus orbis Romanus illustratur. Tertium scientia juris nulli secundum putat. Verum Rex Alphonsus, ut ais, non ab Hispania laudem ducit, sed Hispaniam ipse illustrat. Is qvanqvam ita religiosus est, & divini cultus observator, ut scribis, non immemor tamen Evangelicæ doctrinæ post jejunia & orationes cæteraqve pietatis opera, in qvibus nonnunqvam exercetur, servum se inutilem ait. Novissimis enim diebus cum convenisset eum Joannes Orator Apostolicus, ac de pace Tusciæ secum ageret, inter alia sapienter dicta, *scio me*, inqvit, *postqvam regnare cœpi, qvàm plurimos homines è modica fortuna ad magnas opes ac potentiam evexisse, qvi postea benefacti immemores extiterunt. Ea vero res mihi minimè admirationi est, cum & ipse eodem ingratitudinis vitio laborem. Nam qvis plura ex Optimo Maximoque Deo, qvam ego beneficia accepit, qvia natus ex Regibus, amplissima regna hæreditario jure sum consecutus. Nec minora mihi ipse armis comparavi. Pauci me Reges inter Christianos antecedunt. Ingenium mihi natura non obtusum dedit, memoriam non infirmam, corpus salubre, vitam longiorem ac morbis ferè inoffensam, opes mihi, deliciæ, voluptates abunde suppetunt: literarum qvoqve nonnullam cognitionem adeptus sum. At ubi mea gratitudo? Qvid ego aut facio, aut feci pro tot tantisque divinæ clementiæ in me muneribus Intelligo me certe ingratum esse, eoque accusatione ac pœna, qvas cæteros promeruisse existimo, qvi erga me ingrati sunt, tanto majori, qvanto gravius est Deum qvàm hominem fallere. Verum si mihi vita contigerit, est animus, qvod hactenus neglectum est, abundè præstare. Injurias enim, qvas crudelissima gens Turcarum Jesu Christo verissimo & maximo Deo nostro nunc in Græcia, nunc in Asia qvotidie infert, ultum ire decrevimus, atqve ad id jam naves, jam viros & arma comparavimus. Itaqve nihil est, cur nos qvæ nunc tractantur Tusciæ pacem, qvovis pacto turbaturos existimes.* Hæc Rex, qvi si promisso satis fecerit, salvatorem Christianæ religioni ab Hispania missum, omnis Europa confitebitur.

1. Interfuimus hòc anno dum hæc fierent. Cœcus in capite mensæ assedit, grandævus, qvi ante sedecim annos lumen se amisisse ajebat. Ministrabat huic Rex, ac nobis audientibus interrogabat, an cœcitatem molestè ferret? Cui cœcus, nesciens Regem esse, qvi secum loqveretur, *nisi divina gratia esset adjumento, Nemo*, inqvit cœcus, *vi-*

F *vere*

vere optaret, tanta est miseria cæcitatis, iis præsertim qvi, aliqvando lumen viderunt. Tum Rex: *vellesne*, inqvit, *ex hac vita migrare. Minime*, inqvit ille. Tum Rex: *at si miser es, cur è miseria eripi nolis? Nescio*, inqvit cæcus, *an moriens ad majorem miseriam hinc demigrem, nec qvo vadam mihi certum est.* Tunc unus ex purpuratis, *an nescis*, inqvit, *qvod piè viventi loca tibi priorum patebunt? Scio*, inqvit cæcus, *tria esse loca, ad qvæ dimissis corporibus anima hominum deferuntur. Piorum animas in cælum evolare, malorum inferna petere, iis verò, qvi cum antè fuissent mali, tamen ante obitum sese recognovere, & dolentes pro malefactis prius obierunt, qvàm pœnitentiam agerent, purgatorium locum ad eundem esse.* Tum purpuratus, *si hæc credis & peccato abstines, cur mori nolis. Credo*, inqvit cæcus, *bene morienti mihi bene eventurum. Sed qvis est hic, qvi bene sese moriturum sciat.* Tum Rex: *sapit*, inqvit, *cæcus ex media Theologia sententiam profert.* Audivit cæcus, Regem nominari, & qvisnam Rex esset, Regem ipsum interrogavit. Tum rex, *ego* inqvit, *qvi loqvor tecum.*

2. Allata erant Sigismundo Cæsari ex Hungaria aureorum qvadraginta millia. Cum jam advesperasceret, eaqve in thalamo regio recondita fuere, cum cubitum isset. Cæsar dum cogitat in qvemnam usum eam pecuniam convertat, somnus eum destituit. Tum ille excitatis cubiculariis, *ite*, inqvit, *ocius consiliarios, ducesq; militum huc accersite.* Vocati proceres media nocte, trepidi (timebant enim ne qvid adversi accidisset) Imperatorem celeriter adeunt, & qvæ causa sit tam repentinæ vocationis inqvirunt. Imperator confestim aperta archa, inter eos, qvi advenerant, pecunia distributa. *Ite*, inqvit, *secure tranqvilleqve nobis dormire liceat. Nam qvod mihi somnum ademerat, vobiscum exit.*

3. Qvæsitum est inter nonnullos me audiente cum in omne hominum genus Alphonsus liberalem ac munificum sese ostenderit, cur solos Astrologos præteriret. Neqve enim hujus scientiæ præceptores, sicut aliarum disciplinarum, magistros in ejus curia obversari videmus. Tunc unus qvi magis scire videbatur *sydera*, inqvit, *stultos regunt impelluntqve. Sapientes astris imperant. Stultos ergo principes honorare Astrologos conseqvens est, non sapientes, inter qvos nomen suum Alphonsus obtinet.* Tum alius *Petrus de monte Ilicino*, inqvit, *non incelebratus Astrologus congregato apud Constantiam generali Christianorum Concilio, judicium de rebus futuris edidit. In qvo & Sigismundum eo animo coronandum*

Ro-

Romæ, & Joannem Papam tertium & vicesimum, qvi ad Concilium vocatus ierat, cum gloria rediturum asseruit. At cum magna Synodus Joannem summo pontificatu abdicasset, Sigismundus autem ingressu Italiæ multis pòst annis abstinuisset, arguentibus plerisqve Petrum, qvi adeò manifestè mentitus esset, *at mihi de duobus stultis*, inqvit ille, *judicandum fuit, de qvibus ne vera qvidem profari Ptolemæus potuisset.*

4. At hoc ad gloriam non mediocrem Alphonso cessit, qvod Fredericus imperator Romæ coronatus ad eum visendum venerit. Nam ille cum in Germaniam rediisset, interrogantibus amicis apud Italos, qvæ memoratu digna vidisset, *Alphonsum*, inqvit, *omnium qvi modo vivant Regum, & prudentissimum, & magnificentissimum.* Cumqve aliqvi non probarent, qvod major dignitas ad minorem venisset; *imo*, ait, *ille ad majorem profectus. Nam etsi minor est Regis authoritas qvàm Imperatoris. Alphonsus tamen Frederico major est.*

5. Parum fuerit Italiæ pacem dedisse, nisi & datam conservârit.

6. Schadvienna oppidum est cum arce munitissima, per qvod Australibus in Syriam iter est. Huic præfuit unus ex veteribus amicis Ernesti, qvi Friderici Cæsaris pater fuit. Adierunt Fredericum aliqvot successivè adolescentes, sibiqve præfecturam loci committi petierunt, qvod qvi illam teneret ætate ac viribus confectus esset. Ad qvos Fredericus: *paternum amicum oppido, non amico oppidum commendamus.* Testamentum cum conderet Dux qvidam Silesiæ, egregiam domum ædificari mandavit. In qva canes, qvi utiles venationi fuissent, ob senectam & corporis debilitatem à suis relicti dominis usqve ad mortem alerentur, designatis in eam rem nonnullis agris, ex qvorum proventu sumptus suppeditaretur, nec voluntas ejus irrita fuit.

7. Jacobus Marchio Badensis ubi latrocinium in ditione sua commissum didicit, vocatis, iis qvi damno affecti fuissent, tantum eos ex fisco suo accipere jussit, qvanti esse, qvæ amisissent, jurejurando affirmassent. Exinde latrones insecutus, apprehensos in Rotam sustulit. Id est supplicii genus apud Theutonicos formidabile. Atqve ita brevi pacatissimam provinciam reddidit. Patris vestigia Carolus nobilissimus adolescens seqvitur, cui nupta est Catharina soror Frederici Cæsaris.

8. Dux qvidam Oppaviæ uxori, qvam ex Lituania acceperat,

 obvi-

obviam cum exiſſet, in comitatu illius adoleſcentem offendit forma egregium, robuſto corpore, in plumis jacentem penſili curru advectum. Interrogavit qvisnam eſſet? conjugis ſuæ fratrem, aut propinqvum exiſtimans. Reſponſum eſt ab iis, qvi propius aderant: *apud Lituanos more patrio nuptas, qvæ nobiles qvidem eſſent, unum pluresve concubinos pro viri facultatibus domi alere conſveviſſe, qvi negligente marito onera matrimonii ſubeat. Illumqve ſibi adductum fuiſſe, qvi vices ſuas ſuppleat, ſi qvando, ut fit, vel morbo, vel alia qvavis cauſa conjugi debitum perſolvere neqviret.* Voluit Dux laniandum canibus hominem objicere. Sed prohibitus ab amicis in Lituaniam qvam celerrimè redire eum juſſit, qva in provincia, ut ajunt, perpaucæ nuptæ à viris digrediuntur.

9. *Satis vici*, inqvit Sigiſmundus Imperator, *qvi hoſtes fugavit.*

10. Cum rogaretur Sigiſmundus Imperator qvem virum regno dignum aptumqve exiſtimaret? *Eum*, inqvit, *qvem neqve ſecunda res extollerent, neq; adverſa deprimerent.*

11. Cum gloriabundus qvidam eqves coram Sigiſmundo, urbanos magiſtratus parviſaceret, tribunosqve militum laudibus in cœlum tolleret, *Tace*, inqvit, *Thraſo, nulla nobis militia opus eſſet, ſi ſuas qviqve civitates, prætores, cæteriqve magiſtratus moderate juſteqve gubernarent.*

12. Senenſes fortaſſe ramuſculum ignari in Regis oculum demiſere. Utinam nil aliud Rex doleat qvam Senenſis populi dolorem, ac metum. Verum Joannes Lyritanus cum dietim novis contumeliis civitatem noſtram afficiat, accuſare tamen eam apud Regem non ceſſat.

Verum eſt, qvod Satyricus ille ait:
Libertas pauperis hæc eſt;
Pulſatus rogat, & pugnis conſcius adorat.
Ut liceat paucis cum dentibus inde reverti.

13. Literæ Caſparis Schlikii ex Nurenberga miſſæ, cum in manus Frederici Cæſaris veniſſent, qvæ nonnullis Hungaris inſcribebantur, fuerunt, qvi eas aperiendas dicerent, qvod in iis aliqvid proditionis ſcriptum eſſe putarent, qvod ſciri oporteret. Qvibus Fredericus,

ricus: *Casparem ego & probum virum, & mei amantem existimo, si fallor, malo per sese error pateat, qvam mea diligentia investigetur.*

14. Non mirum, si non putavit Alphonsus in regnis suis suo tempore, septem sapientes inveniri posse, qvum ex omni Græcia & Asia, totoqve penè orbe terrarum omnibus ætatibus vix totidem annotati sint.

15. In scholam Pragensem ingressus aliqvando Carolus qvartus Romanorum Imperator, cum disputantes liberalium artium magistros in horas qvatuor audivisset, idqve purpurati moleste ferrent, ac cœnæ tempus adesse dicerent; *mihi*, inqvit, *tempus est minime. Nam cœna mea hæc est.*

16. Cum beatos qvispiam Fœneratores coram Sigismundo diceret, qvi dormientes rem augerent; *& tu ergo miser*, inqvit Sigismundus, *qvi rem vigilando comminuis.*

17. Si desint Thrasones, in vanum Gnathones clamitant.

18. Legerat illud Alphonsus, ut arbitror, qvod non ignotus Poëta cecinit:

Dii majorum,
Umbris tenuem & sine pondere terram,
Spirantesq; crocos, & in urna perpetuum ver,
Qvi præceptorem sancti voluere parentis
esse loco.

Atqve idcirco suo magistro vel poma, vel confectiones zaccareas ministravit.

19. Georgius Fistellus cum esset Doctor, à Sigismundo Cæsare eqvestris militiæ insignia suscepit. Exin cum Basilienscm Synodum adisset, consultante de rebus arduis Sigismundo, dubius an Doctoribus legum conjunctis in unum locum, aut se eqvitibus ab illis in alium separatis conjungat, cumqve tandem ad eqvites inclinaret, *stultis agis*, inqvit Sigismundus, *qvi literis militiam præfers. Nam ego milites mille una die fecerim, Doctorem mille annis non fecerim.*

20. Vitoldus Lituaniæ Dux plebem legi, legem principi subjectam esse oportere dicebat, adeoqve differentem moribus & ha-

 bitu

bitu à suis popularibus sese præbuit, ut illos tonderi edicto jusserit, sibi tanqvam majestatis insigne barbam intonsam retinens. At cum id non succederet, nam Lituani vitam potius qvam barbam parati erant amittere; caput ipse genasqve rasit, capitalem pœnam in eos comminatus, qvi suo exemplo barbam aut comam deponerent.

21. Essent plerunqꝫ principes, qvam privati homines, uti Socrates, meliores, si Reges electio, non successio faceret.

22. Cum qværeret aliqvis ex Thoma Sarzanensi, qvi postea maximum pontificatum adeptus, Nicolaus qvintus appellatus est, qvalis esset Eugenius Papa qvartus. At inqvit, *hoc facile cognitu est, qvalis familia est, talem & principem invenias.*

23. Austriales qvoqve qvi accersitis Bohemis in Nova civitate Fredericum Cæsarem ex Italia redeuntem obsederunt, eo demum redacti sunt, ut victores ex victo pacem peterent, atqve in eam rem auri sex millia nummum qvotannis penderent.

24. Sub imperio fœminæ cum esset Austria, defecerat enim virilis proles, hinc Hungarus, inde Bajoarius provinciam prædabatur, fœminæ qvæ contemnerent, svadebant amici, alterum ex hostibus virum acciperet, qvi alterius contumeliam propulsaret. Qvibus illa, *minime inimico nubam, Ottocarum ex Bohemia potius accersam, qvi meo conjugio ditatus, & Bajoario & Hungaro vicem reddat. Neqve enim natura fert, ut qvi nobis nocent, iis benefaciamus.*

25. Sigismundus Imperator cum esset in Italia, audissetqve patres Basileæ coactos Eugenium Papam summo Pontificatu deponere statuisse, qvamvis podagra laboraret, itineri se commisit, tantaqve celeritate advectus est, ut ante in Concilio sit visus, qvàm eò venturus audiretur. Neqve enim bono principi tolerabile videbatur Ecclesiam, qvam se authore ad consensionem & pacem Constantiensis synodus reduxisset, Basiliensis denuo rescinderet.

26. Consolatoriæ super morte fratris ad te missæ literæ, magnum in te Regis amorem testantur, sed qvem ille amet, si te non amet, qvi eum, vel post facta victurum facis.

27. Interrogatus aliqvando Fredericus Imperator, *qvid homini optimum possit contingere*, respondit, *Bonus in hac vita exitus.* Qvi locos moderatè ferrent, sapientes dicere Sigismundus solitus erat, qvi promptissimè jocarentur ingeniosos.

Anno

28. Anno ſuperiore Græcus ad Albertum Ducem venit, qvi ſe Conſtantini Cæſaris à Turcis occiſi Germanum diceret, qvem cum exploratorem ille comperiſſet, qvæcunqve in Germania pararentur, ad Turcas perferentem gladio percuti juſſit. Carolus qvartus Romanorum Imperator hominem, qvi ſibi necem paraſſet, ad ſe vocavit, eiqve aureos mille dono dedit, qvibus nubilem filiam nuptui collocaret, illius ſe miſereri dicens, cui filia natu grandior domi clauſa eſſet. Homo gratias egit Regi, & ad conſpiratores egreſſus, *neſciebam*, inqvit, *Carolus qvalis eſſet, nunc liberalem & clementem principem ferire nullo pacto poſſum.*

29. *Venatio*, inqvit Albertus Imperator Ladislai pater, *exercitatio virilis, ſaltatio muliebris: Seqve voluptate qvavis alia carere poſſe, venatione non poſſe.*

30. Si qvem ſua ſorte contentum eſſe decet, non eſt cur Alphonſus de fortunæ diſtributione qveratur, qvi trium Deorum imperia obtinet, Plutonis, Hiſpaniæ regna, Neptuni, Siciliam & alias inſulas, Jovis, Italiam, qvamvis ſua virtus totius orbis imperium meruit.

31. Studioſum eſſe Alphonſum librisqve deditum, nemo dubitat, qvi cum verſetur, neqve enim ſermo ullus ejus eſt, qvi non doctrinam redoleat. Nuper rogabamus eum, ne Tuſciam bello perire fineret, qvi ſe pacis Regem inſcriberet. Tum ille *Caſſandram*, inqvit, *divinandi arte & cognitione futuri donaverat Apollo. Id factum, in Concilio Deorum damnatum, qvi futura providere mortalibus inhibitum aſſererent. At cum revocare divinum donum nefas ducerent, ſtatuum eſt, ne qvis Caſſandræ prophetanti fidem haberet. Eodem modo qvamvis pacificum me Regem appellem, mihi credit nemo.*

32. Inter eos, qvi mendaciſſimi ſunt, adde ſi placet, & qvi militaſſent multum, Joannes Hunnelburgenſis non incelebratus medicus, jubente aliqvando Sigismundo Imperatore ſecedere paululum omneis, qvi Comanum neſcirent. Nam cum Comanis ei res erat, qvid ſunt Hungariæ populi, non paruit imperio. Interrogantiqꝫ Cæſari cur non exiiſſet, *qvia ſolos*, inqvit, *abire juſſiſti, qvi Comanum ignorent, qvæ juſſio haud qvaqvam me comprehendit. Nam mentiri ac furari, qvod eſt Comanorum proprium, nemo æqve ignorat, atqve ego calleo.*

33. Deniqve divinæ legis mandata ſub magna nobis mercede commendata ſunt. At ſi unum fregeris, cuncta fregeris.

34. Qva-

34. Qvatorupus, qvi apud Moravos ultimus regnavit, cum se absente regiam conflagrasse didicisset, interrogavit nuncium, *an cella vinaria salva esset*, eoqve respondente absumptis cæteris illam intactam igni superfuisse, *& nos*, inqvit, *igitur salvi ac læti sumus.*

35. Qvemadmodum superi amari & timeri volunt, ita & Reges, ait Sigismundus: neqve enim bene ames, nisi timeas.

36. Vellem Alphonsi arte atqve diligentia non solum cives, sed milites qvoqve ingenio malo pravoqve bonos & emendatos reddi. Sed militia, ut mihi videtur, sentina vitiorum est, qvæ nulla virtutis indicamenta suscipiat. Alphonsum verò cum omnibus ingenio, doctrina, virtute, arte, sapientia non solum contendisse, sed eos etiam vicisse dixerim, natus, ut mihi videtur, ad omnia qvæcunqve aggredi statuat.

37. In terra Austria cum obiisset unus ex primoribus annos natus tres & nonaginta, qvi vitam inter voluptates illecebrasqꝫ nulla unqvam valetudine offensam duxisset, ignotaqve illi omnis calamitas, omnis mœstitia fuisset, idqve Frederico Cæsari narraretur, *& hinc*, inqvit, *illi immortales animas censere licet. Namqve si Deus est, qvi hunc mundum gubernat, ut Philosophi & Theologi docent, eumqꝫ justum esse nemo negat, profectò alia loca sunt, ad qvæ post mortem animæ migrant, ibiqve pro factis aut mercedem aut pœnam accipiunt. Nam hic bonis sua præmia, neqve malis sua supplicia reddi videmus.*

38. Gallus medicus litem, cui patrocinetur, iniqvam facit. Bellum, cui se immiscet Hildebrandus, injustum, qvod Picininus suscipit, injustum atqve impium.

39. Joannes de monte Damarum natione Svevus, *sit mihi*, inqvit, *actus aliqvis, in qvo perpetuò degam: opulentum qvempiam mercatorem, ut apud Florentinos esse aliqvos ajunt, fugientem, admota tergo lancea qvasi jamjam capiam, inseqvi velim.* Sic enim seqvitur sua qvemqve voluptas, ut ait Poëtarum Latinorum maximus. At dulce ocium & privatæ vitæ qvies interdicta principibus, neqve Diocletiano ad hortos redacto aspiravit fortuna.

40. Interrogatus Fredericus Imperator, qvinam sibi charissimi essent, *qvi me*, inqvit, *non magis qvàm Deum timent.*

41. Jurasse Fredericum nunqvam comperi, nisi cum in civitate Aqvensi apud Belgas, & cum Romæ coronatus esset, idqve juramen-

ramentum constantissime tenuit. Cum enim jurejurando promisisset, qvæ bona possideret imperium nullatenus alienaturum, & modo hoc, modo illud ex eo peteretur, maluit avarus negando, qvam concedendo perjurus videri. Eamqve ob causam petenti Borsio Marchioni Escensi Ducatum Mutinæ & Regii, tamdiu restitit, donec monstratum est, eundem Ducatum, qvi sub annuo tributo concederetur, lucri magis qvàm alienationis speciem habere, præsertim cum Mutina ac Regium in potestate sua non essent, qvam rem nos ei potissimè svasimus.

42. Auri nummum centum millia civis qvidam Pragensis recepto chirographo, Carolo qvarto Imperatori mutuo dedit, eumq; postridie ad prandium invitavit, convocatis aliqvot Regulis convivium more Bohemiæ splendidissimum apparavit. Cum verò potioni & caseo, ut illi consveverunt, locus esset, neqve enim sacchareis confectionibus utuntur, chirographum in catino aureo jussit adferri, admirantibus convivis, & qvid hoc sibi vellet, qværentibus, *cætera*, inqvit, *fercula* Cæsar *communia tibi cum hisce optimatibus fuere, hoc tui solius erit. Nam aurum, qvod mutuavi, nudius tertius tibi dono, omneqve debitum remitto.*

43. Ignis, qvem sacrum vocant, digitum pedis Sigismundi Cæsaris exurebat. Et ne altius serperet, timebatur. Medici abscindendum digitum svasere, paruit Imperator & qvasi alius insideretur, ita immotus, chirurgici ferrum inspectavit, & pertulit.

44. Bohemi, apud qvos multa plana, raras fossas invenias, eqvitatum peditatumqve omnem intra currus claudunt, in curribus verò qvasi mœnibus armatos collocant, qvi missilibus hostem arceant. Cum prælium committitur, ex curribus qvasi duo cornua efficiunt, eaqve pro multitudine pugnatorum & loci necessitate explicant, retroqve & à lateribus tecti in fronte pugnant, interea paulatim aurigæ procedunt, hostiumqve acies circumvenire atqve includere conantur. Qvo facto haud dubie victoriam parant, cum hostes undiqve feriantur. Est qvoqve plaustrorum compages ea arte composita, ut ad Imperatoris jussum, qva velit, & qvando velit, aperiatur, sive ad fugam, sive ad inseqvendos hostes ratio postulaverit.

45. Qvamvis amici culpa solutum se fœdere Alphonsus dicere posset, memor tamen suæ constantiæ & accepti beneficii, ratas es-

G se pa-

ſe pactiones voluit, qvæ exciderant. Idem & nunc erga ſe facturum Regem Senenſes ſperant. Etſi enim ea non Senenſium eſt, qvæ Philippo fuit, erga Regem beneficentia, eſt tamen Regis erga Senenſes illa, qvæ fuit in Philippum, conſtantia. Propterea ſi fœdus qvoqvomodo à Senenſibus violatum reperiatur, qvod minimè credimus, haud qvaqvam malitia ulla, ſed ignorantia fortaſſis ejus rei cauſa fuerit.

46. Qvalis fuerit Alphonſus juvenis, ipſa nunc ætas major oſtendit, qvem ſæpe veloci inſidentem eqvo perſeqvi feras, ac nunc apros nunc cervos jaculari vidimus, ſuaqve manu ſternere. *Qvæ opera* in tanto Rege ſtrenuitatis magis qvàm prudentiæ cenſemus. Nam vitam, in qva tot populorum vita conſiſtit, ſine magna cauſa periculis objectari nolim.

FINIS LIBRI QVARTI.

In orationem pro ſuſcipiendo in Turcas bello.

Ratio magnanimo Rege atqve ipſo Alphonſo digna, digitus Dei hic eſt. Neqve enim hæc verba, hos ſenſus, hanc deniqve mentem, niſi ſancti ſpiritus miniſtravit. Exiit hæc oratio, exiit & ad nos, usqve in Germaniam delata eſt. Non poteſt dictum indictum eſſe. Belli Rex tria in ſe magni beneficia Dei commemorat, qvi non belua, ſed homo rationis capax ab eo ſit creatus. Nec qvaliscunqve homo, ſed Chriſtianus homo. Nec qvaliſcunqve Chriſtianus, ſed Chriſtianus rex, reddere illud modeſtia vetuit, qvòd non qvaliſcunqve Rex à Deo creatus eſt, ſed Regum, qvos habet Europa, eſt potentisſimus & ſapientiſſimus, qvod noſtro ſeculo inauditum eſt, Rex atqve Philoſophus. Verum qvoniam honeſtum & laudabile eſt hoc promiſiſſe, ſi perficiatur: ita & turpe & vituperabile fuerit, ſi negligantur. Ad tantam verò rem exeqvendã, neceſſaria eſt Hetruriæ pax, qvæ cum perturbata ſit, totam Italiam ſuſpenſam

ſam tenet. Hujus pacandæ poteſtas atqve arbitrium penes Alphonſum eſſe, nemo dubitat. Svade igitur Antoni, ſvadete omnes, qvibus apertè ſunt Regis aures, ut relicto Picinino pacem Tuſciæ reſtituat. Sic enim aſſumptis in Turcas armis, Chriſtianum nomen, ut eſt ab eo vulgatum, & tueri & amplificare poterit.

In triumphum Alphonſi.

Um redierit Alphonſus ſubactis Turcis, liberata Græcia & ſpolia illa cruenta, nefandiqve Mahumeti caput retulerit; ò qvalem ei currum apparabit Italia! qvales gratias aget Eccleſia, qvæ feſta omnis Chriſtiana ſocietas agitabit! Convenient Romam Septentrionis & Occidentis Reges, redeuntemqve magnum Imperatorem Chriſtianæ Reipublicæ ſalutabunt. Cardinales cunctiqve Præſules Eccleſiarum, & Magiſtratus urbis, longo extra mœnia intervallo ſacra ferentes obviam ibunt. Nivei ſtabunt ad frena Qvirites, ſternetur purpura & oſtro, qvæcunq; ab eo terra calcanda fuerit. Matronæ nobiles, virginesqve roſas & lilia è tectis in eum ſpargent, & variarum ſerta florum ſacro capiti annectent. Ipſe curru ſublimis aureos in plebem nummos jacet, qvocunqve in foro, qvocunq; in trivio ſubſtiterit, novas ludorum facies offendet, acclamabitq; omnis populus victori vitam & gloriam. Atq; ita triumphans non in Capitolium falſiqve Iovis ædem, ſed in Apoſtolorum principis beati Petri Baſilicam deducetur. Ibiqve maximum ſacerdotem Calixtum tertium verum Chriſti vicarium, & regni æterni claves tenentem inveniens, largam ab eo benedictionem accipiens, amplexus atqve deoſculatus grandævum patrem, ſecum in penitiorem palatii partem ſecedet, ubi & de recenti victoria, & de rebus Hiſpanicis longos inter ſeſe ſermones habebunt. Tunc tua Antoni muſa qvaſi ab inferis reſurget, & tu qvidem poëmata compones. Bartholomæus Factius hiſtorias ſcribet, mortalemqve Regem immortalitati donabitis. Nos qvoqve, ſi qvid ſtrepere inter cygnos corvis licet, aliqvid ſeorſim inveniemus, qvod de tanto Rege poſteris refera-

feramus. Hæc habuimus Antoni, qvæ per otium Neapolitanum ad dicteria tua adjiceremus. Tu vale & boni consule. Ex Neapoli decimo Calend. Majas. Anno ab incarnatione Salvatoris Christi M. C. CCC. LVI.

Ad Alphonsum Arragoniæ Regem, Æneæ Senensis Episcopi Oratio.

MOdestius fortasse fuerit Rex maxime ac piisfime, audito Joanne Solerto Apostolico legato patre optimo & doctisfimo, divina re diutius protracta, fugiente jam die, nos tacere qvam loqvi. Sed cogimur accepti beneficii magnitudine, ne omnino silentes hujus diei solennitatem prætereamus, in qva pacem sapienti ac divino consilio tuo perfectam vulgari jussisti. Qvare non urbi nostræ solum, verum Hetruriæ ac toti Italiæ, imò vero universæ reipublicæ Christianæ salutem hodie partam videmus. Etenim qvamvis hoc bello, qvod modo extinctum est, solus ager Senensis vastari videretur, ejus tamen veneni labes longè lateqve totam Italiam inficiebat. Neqve Laudensi pace, neqve altera coram te habita, in hac urbe Christiano populo satis consultum erat, cum sedato uno tumultu mox alter oriretur, atqve in morem serpentis Hydræ nova indies belli capita succrescerent. At concordia, qvæ nunc dictante te composita est, omnem contentionis nostræ radicem prorsus extirpat. Nullam Italiæ provinciolam, aut inqvietam aut insecuram relinqvit. Nulli jus suum aufert, nullum lædit, nullum excludit. Hæc igitur vera pax est, & qvæ prioribus illis de pace tractatibus solidum signum, sive ut ajunt, sigillum apponit. Hæc concordia Christianis qvidem vera qvies, Turcis autem, ut mihi persvadeo, extremum exitium erit. Nam qvantum discordia nostra extulit illos, tamen consensus noster deprimet atqve dejiciet. Qvippe, ut audient Hungari, Rasciani, Valachi, Albani, Græciqve omneis pacatam

catam atqve concordem Italiam esse, invictis animis Turcarum arma sustinebunt: exin Fridericus Imperator Augustus invictissimus, qvi etiam te ad hanc concordiam adhortatus est cum suis Teutonibus Martialiqve gente Galli qvoqve feroces, & alii trans Alpes fideles populi jamjam tempus adesse fatebuntur, qvo se bello contra Turcas accingant. Nam qvamvis anno superiore sancta sedes Apostolica legatos mitteret, decimas exigeret, indulgentias elargiretur, naves construeret, tua qvoqve Majestas cruce signata multa & magna in hostes fidei minaretur; nemo tamen credidit expeditioni locum fore, cum vicina Romanæ curiæ atqve in ipsis penè urbis foribus belli tempestas grassaretur. At nunc extirpatis funditus dissensionibus Italiæ è radicibus, qvid aliud expectemus, qvam te classe maxima ac potentissima, ut dicere soles, qvingentis velis instructa, Orientem petere, ignominiam Deo & Salvatori nostro illatam vindicare. Rem videor fortasse difficili atqve impossibili similem polliceri. Verum qvi te hisce comparant, qviqve tuas vires, & qvæ tibi duo magnanimi Reges, alter Castellæ, alter Portugalliæ ministrare promittunt auxilia, metiuntur, nihil me supra modum sperare fatentur. Age igitur, Rex inclyte, tibi, Calixtoqve summo Pontifici hæc laus servata est, qva religionem Christianam undiqve conculcatam, ac fermè deletam in pristinam gloriam restituatis. Nam vetus ille Oriens, qvi nobis olim veræ fidei lumen infudit, nunc ab Occidente lucem ac salutem expectat.

Legimus Christianos Imperatores & Pontifices maximos ab Hispania missos sæpe Catholicæ fidei magnifice ac salubriter consuluisse. Theodosius, Damasus, atqve alios, ætas nostra sub Calixto tertio divinitus dato Pontifice, ac sub Alphonso Rege sapientissimo atqve incomparabili utroqve Hispano, Orientalia regna rursus ad Christum verum, & singularem Deum reditura esse confidit. Cui Rex pulcherrimum hodie tua sublimitas initium dedit, qvæ cunctas Italiæ lites unico pacis arbitramento sedavit. Cujus facti gratia non est oratio nostra, qvæ beatissimi patris tui Calixti susceptam consolationem ac lætitiam explicare possit, aut in medium proferre, qvibus te honoribus sua pietas, & omnis Ecclesia cumulare decrevit. Senenses vero à te saluberrima pace donati, ac magnifice conservati, nullo unqvam tempore hujus diei memoriam obliterabunt. Gratissima est enim nostra respubl. qvæ qvamvis aliqvando pro sua tenuitate iis, qvi

ſibi benefaciunt, vicem reddere neqvit, animum tamen ſemper obnoxium ac tribuendi cupidum retinet. Videntur adhuc in templo noſtro majori eqveſtres eorum ſtatuæ, qvi ante aliqvot ſecula civitati noſtræ bene conſuluerunt. Manfredi, qvi ex hoc regno laboranti populo noſtro opem tulit, æterna memoria apud nos eſt. Bonifacius nonus hujus urbis alumnus, qvi urbi noſtræ non defuit, magna in neceſſitate qvaſi Numen aliqvod apud nos habetur. Galeatii ac Philippi Mariarum Longobardorum Ducum, qvi majores noſtros in maximis ſæpe diſcriminibus adjuverunt, nomina in civitate noſtra immortalia perſeverant. Ob memoriam ſanctiſſimi Calixti noſtri, qvi ut nobis periculum demeret, periculum ipſi ſubirent, non recuſavit. Ædem conſtruere Magiſtratus noſtri decreverunt, in qva ſibi qvotannis ſacrificetur. Et tibi ergo Alphonſe; ævi noſtri gloria, & nato tuo inclyto Calabriæ Duci Ferdinando, & liberis ejus, & omni tuæ poſteritati Senenſes univerſi, dum ſtabunt urbis mœnia, hanc hodiernam pacem, id eſt, ſalutem & libertatem ſuam gratiſſimis animis imputabunt, tumqve erit apud eos indelebile nomen. Mercedem verò tam pii, tam neceſſarii, tam fructuoſi operis, reddat tibi divina miſeratio.

COMMENTARIORUM ÆNEÆ SYLVII EPISCOPI SENENSIS FINIS.

